

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Fiskální politika Maďarska a její dopad na ekonomiku země
Fiscal Policy of Hungary and its Effect on the Economy of the Country

Student:	Bc. Pavlína Koutná
Vedoucí diplomové práce:	Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.

Ostrava 2014

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra národohospodářská

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Pavlína Koutná**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **6202T027 Národní hospodářství**
Specializace: **00 Národní hospodářství**
Téma: **Fiskální politika Maďarska a její dopad na ekonomiku země**
Fiscal Policy of Hungary and Its Effect on the Economy of the Country

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Obecná charakteristika fiskální politiky
 3. Fiskální vývoj Maďarska
 4. Dopad fiskálních opatření na ekonomiku Maďarska
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratek
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

- DVOŘÁK, Pavel. *Věřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-075-1.
HOLMAN, Robert. *Transformace české ekonomiky v komparaci s dalšími zeměmi střední Evropy*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2000. ISBN 80-902795-6-2.
IZÁK, Václav. *Fiscal policy: intermediate course*. 3. vyd. Praha: Oeconomica, 2011. ISBN 978-80-245-1786-5.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.**

Datum zadání: **22.11.2013**

Datum odevzdání: **25.04.2014**

doc. Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dlohošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem celou práci vypracovala samostatně.

V Ostravě dne: 25. dubna 2014

Bc. Pavlína Koutná

Poděkování

Děkuji Ing. Natálii Uhrové, Ph.D. za rady, které mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Obsah

1	Úvod	5
2	Obecná charakteristika fiskální politiky	7
2.1	Vymezení pojmu fiskální a rozpočtová politika	7
2.1.1	Rozpočtová politika	7
2.1.2	Fiskální politika	8
2.2	Nástroje fiskální politiky	8
2.3	Typy fiskální politiky	9
2.4	Krátkodobá fiskální nerovnováha – rozpočtový deficit	10
2.4.1	Příčiny vzniku deficitu	12
2.4.2	Členění deficitů	13
2.4.3	Důsledky rozpočtového deficitu	14
2.4.4	Způsoby krytí rozpočtového deficitu	16
2.5	Dlouhodobá fiskální nerovnováha – veřejný dluh	17
2.5.1	Vymezení základních pojmů	17
2.5.2	Forma veřejného dluhu	18
2.5.3	Členění veřejného dluhu	18
2.5.4	Důsledky a řešení veřejného dluhu	19
2.6	Metodiky vykazování vládního deficitu a dluhu	20
2.6.1	Metodika Evropského statistického úřadu – ESA 95	20
2.6.2	Metodika vládní finanční statistiky – GFS 1986 (2001)	21
2.7	Maastrichtská kritéria	21
3	Fiskální vývoj v Maďarsku	24
3.1	Transformační proces a fiskální vývoj Maďarska do roku 1995	24
3.1.1	Vývoj Maďarska v předtransformačním období	24
3.1.2	Transformační proces Maďarska	27
3.2	Správa dluhu v Maďarsku – agentura AKK (Government Debt Management Agency Pte. Ltd)	31
3.3	Fiskální vývoj Maďarska v letech 1995-2003	32
3.3.1	Rozpočtový deficit	32
3.3.2	Veřejný dluh	33
3.4	Fiskální vývoj Maďarska v letech 2004-2012	34
3.4.1	Rozpočtový deficit	34

3.4.2	Veřejný dluh	36
4	Dopad fiskálních opatření na ekonomiku Maďarska	42
4.1	<i>Fiskální politika Maďarska před vypuknutím krize</i>	<i>43</i>
4.2	<i>Fiskální politika Maďarska po roce 2008</i>	<i>45</i>
4.3	<i>Fiskální politika vlády Viktora Orbána</i>	<i>47</i>
4.4	<i>Role centrální banky Maďarska v průběhu krize.....</i>	<i>51</i>
4.5	<i>Vývoj základních makroekonomických ukazatelů</i>	<i>52</i>
5	Závěr	55
	Seznam použité literatury	58
	Seznam zkratk.....	63
	Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
	Seznam příloh	
	Přílohy	

1 Úvod

Maďarsko, donedávna častý cíl zahraničních investorů, je příkladem rychlého zvratu, který může ve vývoji ekonomiky nastat. Maďarsko při přechodu z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní, mělo vlivem částečných tržních reforem náskok, před ostatními postsocialistickými zeměmi, včetně Československa. V průběhu let se stalo oblíbeným cílem zahraničních investorů a rychle rostla i životní úroveň maďarských občanů.

S příchodem roku 2008 se na Maďarsko náhle upnula pozornost, jelikož stálo na pokraji státního bankrotu. Záchranou byla až finanční pomoc od Mezinárodního měnového fondu. Výše veřejného zadlužení byla vysoká již v předkrizovém roce 2007. Veřejný dluh dosahoval výše 67 % HDP, ale průměrná výše veřejného dluhu Evropské unie byla taktéž vysoká na úrovni 59,8 % HDP. Krize však Maďarsko zasáhla mnohem více, než jiné země s přibližně stejně velkým veřejným zadlužením.

Cílem diplomové práce je zhodnocení fiskální politiky Maďarska a jejího dopadu na ekonomickou stabilitu země.

Metodologie diplomové práce je založena na deskripci, analýze a také na komparativní metodě.

Diplomová práce je celkově rozdělena do pěti kapitol. První a poslední kapitola tvoří úvod a závěr. Druhá kapitola má teoretické zaměření. Věnuje se obecně fiskální politice a vzhledem k vývoji Maďarska, především fiskální nerovnováze. Součástí kapitoly je také popis metodik, pomocí nichž se fiskální ukazatele vykazují a Maastrichtská kritéria.

Třetí kapitola je již zaměřena zcela na Maďarsko, konkrétně na jeho fiskální vývoj. Ten je pro provedení důslednější analýzy rozdělen na tři časové úseky. Součástí třetí kapitoly je také vývoj Maďarska v předtransformačním období a samotný transformační proces. Důvodem je především zjištění výchozí pozice Maďarska v začátku budování jeho tržní ekonomiky.

Poslední kapitola bude popisovat konkrétní fiskální politiku Maďarska, velký důraz bude kladen i na politické souvislosti vývoje Maďarska. Fiskální politika je součástí hospodářské politiky státu, kterou utváří vládní představitelé. V posledních

letech jsou to především výrazné osobnosti i vzhledem k evropské scéně, které utváří hospodářskou a fiskální politiku Maďarska.

2 Obecná charakteristika fiskální politiky

Tato kapitola je věnována teoretické části diplomové práce. Konkrétně se zabývá vymezením základních pojmů, jako je fiskální a rozpočtová politika. Velká pozornost je zaměřena na fiskální nerovnováhu a to jak krátkodobou, tak dlouhodobou a na její důsledky a řešení. Opomenuta nezůstanou ani Maastrichtská konvergenční kritéria a metodiky sloužící k vykazování deficitu a dluhu.

2.1 Vymezení pojmu fiskální a rozpočtová politika

Fiskální a rozpočtová politika náleží k tzv. veřejným politikám, prostřednictvím nichž vláda realizuje své programové cíle. Častým jevem v českém ekonomickém názvosloví je spojování pojmu fiskální politika a rozpočtová politika, resp. považování těchto pojmů za synonyma. I když můžeme u obou pojmů nalézt hodně společného, za synonyma je jednoznačně považovat nelze (Dvořák, 2008).

2.1.1 Rozpočtová politika

Rozpočtová politika je činnost státu a jeho orgánů na různých úrovních. Mezi její hlavní úkoly patří:

- dostatečné zajištění finančních zdrojů na financování veřejných výdajů,
- rozhodnutí o vhodném použití veřejných rozpočtů.

Rozpočtová politika má zejména zabezpečit alokační a redistribuční fiskální funkci státu. Přičemž alokační funkce řeší především mikroekonomická selhání trhu. Například zabezpečuje statky, které nejsou trhem produkovány nebo nejsou produkovány v dostatečné míře. Redistribuční funkce má zase za úkol přerozdělení bohatství.

Nástrojem, který rozpočtová politika využívá je veřejný rozpočet. V konkrétní podobě se v rámci rozpočtové soustavy jedná o rozpočet státní a rozpočty

územních samospráv. Cílem rozpočtové politiky je vyrovnané rozpočtové hospodaření (Hamerníková, 2010).

2.1.2 Fiskální politika

Fiskální politika je záměrná činnost státu, která využívá zejména státního rozpočtu za účelem regulace peněžních vztahů mezi státem a dalšími ekonomickými subjekty. Cílem fiskální politiky je stabilizovat makroekonomický vývoj, resp. základní makroekonomické agregáty. Fiskální politika je nedílnou součástí stabilizační hospodářské politiky státu a v širším pojetí je součástí makroekonomické politiky.

Rozdíl mezi fiskální a rozpočtovou politikou je mimo jiné v tom, že pro fiskální politiku není prioritou vyrovnané rozpočtové hospodaření. Naopak pro dosažení výše popsaných cílů je deficitní financování někdy žádoucí. Rozpočtová politika má svůj počátek spojen se vznikem státního rozpočtu, zatímco fiskální politika se objevuje až s koncepcí keynesiánské hospodářské politiky. Právě ta prezentuje fiskální politiku, jako nejúčinnější nástroj sloužící ke korekci makroekonomické situace (Peková, 2008).

2.2 Nástroje fiskální politiky

Nástroje fiskální politiky můžeme členit dle různých kritérií. Jednak je to podle charakteru nástroje na diskreční opatření a vestavěné stabilizátory. Dále také podle toho, zda jsou nástroje realizovány na straně příjmu, pak se hovoří o příjmových nástrojích, nebo na straně výdajů, což jsou výdajové nástroje.

Diskreční opatření – jsou opatření reagující na krátkodobé výkyvy makroekonomických agregátů. Mají jednorázový charakter a k jejich realizaci je nutný politický souhlas. Příkladem mohou být veřejné práce, programy na vytváření nových pracovních míst, nebo změny ve výdajích na státní správu. Jako hlavní nedostatek tohoto opatření je uváděn časový nesoulad mezi vznikem potřeby daného opatření a jeho skutečnou realizací.

Vestavěné stabilizátory – jsou opatření, které mají dlouhodobý charakter a relativní stabilitu. Využití těchto nástrojů neslouží k vyrovnaní krátkodobých výkyvů, jako tomu bylo u nástrojů diskrečních. Vestavěné stabilizátory působí

automaticky a podle potřeby. Pokud se stát nachází v době recese, tak nástroj působí expanzivně (podpora v nezaměstnanosti). Naopak v době konjunktury je situace opačná a nástroj působí restriktivně (přesunutí do jiného daňového pásma, který je zatížen vyšší daňovou sazbou). Vestavěné stabilizátory tedy působí proticyklicky a to za podmínky stabilní cenové hladiny. Mezi tento druh nástrojů je možno zařadit progresivní zdanění příjmů, sociální transfery, dávky vyplácené v nezaměstnanosti, pojištění v nezaměstnanosti a mnoho dalších.

Výdajové nástroje – jsou nástroje fiskální politiky působící na straně výdajů, jak vyplývá z jejich názvu. Při využití výdajového nástroje je potřeba rozlišovat mezi výdaji na nákup zboží a služeb a mezi transferovými platbami. Pomocí změn vládních výdajů na nákup zboží a služeb dochází přímo k ovlivnění agregátní poptávky. Nepřímo je agregátní poptávka ovlivněna prostřednictvím transferové platby. Transfery, které mají peněžní charakter, představují sociální dávky, nebo nemocenské dávky. Mezi další nástroje výdajového typu patří například rekvalifikační programy, které spadají pod tzv. věcné transfery.

Příjmové nástroje – jsou nástroje působící na příjmové straně veřejných rozpočtů. Jsou prezentovány například změnou daní - jak osobních, tak korporátních. Působení daní na agregátní poptávku je nepřímé, prostřednictvím svého vlivu na úroveň spotřeby a investic.

Všechny nástroje fiskální politiky, které byly uvedeny výše, ovlivňují agregátní poptávku, mají tedy makroekonomický efekt (Ochrana, 2011).

2.3 Typy fiskální politiky

Dle této klasifikace rozlišujeme celkem dva typy fiskální politiky, expanzivní a restriktivní.

Expanzivní fiskální politika – se zabývá růstem agregátní poptávky a následně růstem produktu, kterého je dosaženo prostřednictvím růstu soukromé spotřeby (snížením daní, nebo růstem transferů). Dále také pomocí růstu soukromých investic (snížením daní, růstu účelových dotací), nebo růstu vládních výdajů (přímé působení). Expanzivní fiskální politika si klade za cíl zvýšení produktu a snížení míry nezaměstnanosti často na úkor zvýšení inflace. Aplikace tohoto typu fiskální politiky přichází v době, kdy se ekonomika nachází v recesi.

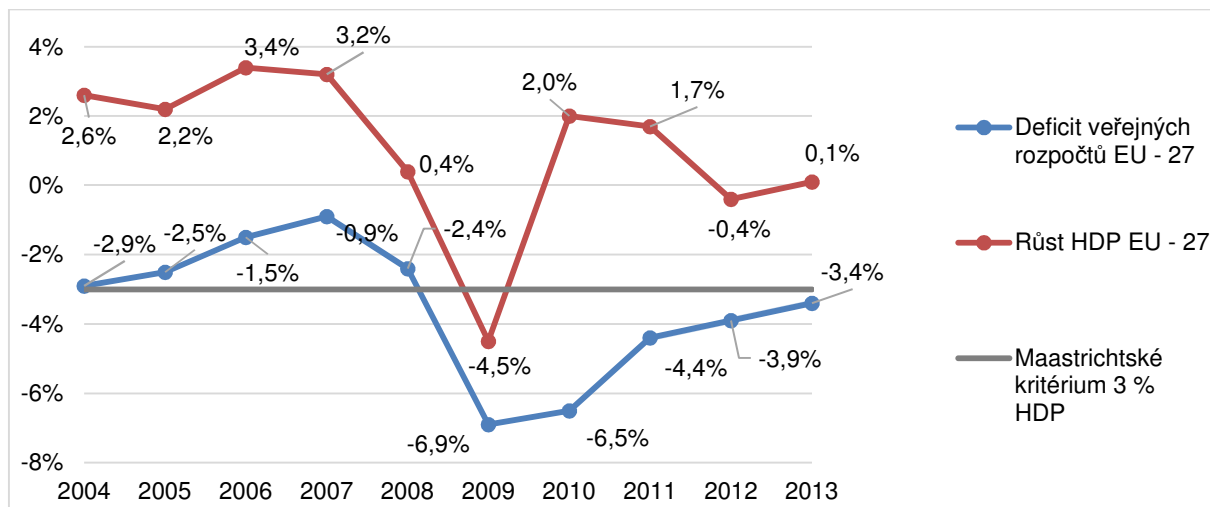
Restriktivní fiskální politika – jejím cílem je přesný opak, než tomu bylo u politiky expanzivní. Snaží se o snížení agregátní poptávky - potažmo produktu. Je používána v případě, že aktuální produkt překračuje potencionální a ekonomika se potýká s výrazným zvýšením cenové hladiny. Restriktivní fiskální politika má za úkol snížit inflaci - avšak na úkor snížení HDP (Ochrana, 2011).

2.4 Krátkodobá fiskální nerovnováha – rozpočtový deficit

U veřejného rozpočtu, ať už státního nebo určitého samosprávného celku, je důležité, jaký je jeho vývoj, jaký je výsledek za celé rozpočtové období a jak se vyrovnává výsledná rozpočtová bilance. Optimálnost z hlediska rozpočtové politiky představuje vyrovnaný veřejný rozpočet, kdy se příjmy rovnají výdajům. Rozdíl mezi příjmy a výdaji za fiskální období představuje rozpočtové saldo neboli saldo veřejných financí. Rozpočtové saldo je nesoulad mezi rozpočtovými příjmy a výdaji v rámci rozpočtového období. Může se jednat o rozpočtový přebytek, kdy příjmy převyšují výdaje, nebo o rozpočtový deficit, kdy výdaje převyšují příjmy. Důležité je zaměřením na hodnocení jak rozpočtového přebytku, tak deficitu. Není jednoduché negativně - resp. pozitivně ohodnotit rozpočtové saldo bez bližší analýzy (Peková, 2008).

Podle údajů z Eurostatu za rok 2013 byl průměrný deficit veřejných rozpočtů v zemích EU - 3,4 % HDP. Přičemž přebytek za rok 2013 nevykázala žádná země Evropské unie. V roce 2012 bylo jedinou zemí s kladným saldem veřejných rozpočtů Německo. Situace nebyla lepší ani v době kdy byla ekonomická situace v Evropské unii podstatně lepší. V roce 2007, kdy byl průměrný růst HDP v zemích EU 3,2 % HDP, vykázalo deficit veřejných rozpočtů 15 zemí z 27 a průměrná výše salda veřejných rozpočtů byla -0,9 % HDP. V grafu č. 2.1, je znázorněn vývoj průměrného salda veřejných rozpočtů ve spojitosti s průměrným růstem HDP (Eurostat, 2014).

Graf č. 2. 1: Vývoj deficitu veřejných rozpočtů HDP v letech 2004 – 2013 (průměr EU-27)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2014a

Soustava veřejných rozpočtů

Soustava veřejných rozpočtů je v různých zemích odlišná. Nejdůležitějším rozpočtem v rámci této soustavy je rozpočet státní. Do soustavy veřejných rozpočtů dále náleží rozpočty územních samospráv na různých úrovních a také rozpočty jednotek hospodařících s veřejnými zdroji se řadí mezi příjmy veřejných rozpočtů následující (Peková, 2008) :

- daně, včetně příjmů, které mají charakter daní (pojistné na zdravotní a sociální pojištění),
- přijaté úroky, příjmy z pronájmu, splátky z poskytnutých úvěrů,
- přijaté dotace.

Mezi výdaje veřejných rozpočtů se řadí:

- transfery domácnostem (důchody, sociální podpory a příspěvky v nezaměstnanosti),
- financování veřejných statků (jako je zdravotnictví, školství, obrana a veřejná správa),
- transfery podnikové sféře (subvence do zemědělství, dopravy a další),
- placení úroků z veřejného dluhu.

2.4.1 Příčiny vzniku deficitu

Příčiny vzniku deficitu je nutno rozdělit do dvou skupin, protože deficit se skládá ze dvou částí - aktivní a pasivní. Za příčinu pasivního deficitu odpovídají vlivy z vnější (exogenní faktory) a za aktivní deficit vnitřní (endogenní) faktory.

Exogenní faktory

Pasivní deficit je zapříčiněn jakýmkoliv exogenním vlivem, který je nezávislý na vládním rozhodnutí a způsobí pokles rozpočtových příjmů, nebo růst výdajů. Mezi hlavní příčiny vzniku tohoto typu deficitu patří:

- hospodářský pokles, růst nezaměstnanosti – mají dopad na pokles daňových příjmů a růst státní výdajů na sociální transfery,
- nákladové šoky – jsou šoky způsobené růstem cen základních surovin. Příkladem mohou být ropné šoky v 70. letech 20. století,
- mimořádné události – jsou nepředvídatelné události jako válečný konflikt, nebo přírodní katastrofa. Následkem jsou zvýšené náklady na likvidaci následků atd.

Všechny předchozí uvedené příčiny mají jednu společnou vlastnost, kterou je náhodný nebo cyklický charakter. Nepůsobí tedy permanentně. Dalším důležitým faktorem, který má vzhledem k aktuálním vládám exogenní povahu, je nárůst úroků z veřejného dluhu. Rozdíl oproti ostatním faktorům je v jeho *permanentním působení*. Pro optimální hodnocení fiskální politiky se právě díky této příčině zavedlo počítání tzv. primárního deficitu, kde jsou na straně výdajů odečteny úroky z veřejného (Spěváček, 2012).

Endogenní faktory

Dle Spěváčka (2012) endogenní faktory způsobují vznik aktivního deficitu. Jedná se o vládní rozhodnutí vedoucí k poklesu rozpočtových příjmů, nebo k růstu rozpočtových výdajů. Mezi hlavní endogenní faktory patří:

- Expanzivní fiskální politika – vláda se pokouší o oživení agregátní poptávky, prostřednictvím vládních výdajů a snížení daní. Následkem je vznik aktivního deficitu.
- Rozložení důsledku výdajového šoku – vláda se snaží rozložit výdajový šok do více let a zabránit tak prudkému zvýšení daní.
- Rozložení daňové zátěže – je spojeno s nákladnějšími investicemi, jako je výstavba infrastruktury. Jelikož bude například právě zmíněná infrastruktura sloužit i dalším generacím, je rozumné přenést daňovou zátěž i na ně.

Zmíněné faktory vzniku aktivního deficitu měly dosud obhajitelný podtext a je možné je vnímat jako rozumné. Avšak existují i takové příčiny, jejichž podnět za rozumný považovat nelze. Hlavním z nich je vládní populismus, zejména ten předvolební. Vláda se snaží snížením daní, zvýšením sociálních transferů, nebo zvyšováním kvality veřejných služeb naklonit v předvolebním období své voliče (Spěváček, 2012).

2.4.2 Členění deficitů

Přístupů ke členění deficitů je mnoho. Spěváček (2012) člení deficity následovně:

Běžný deficit - je výsledek běžného rozpočtu. Běžný deficit je rozdílem mezi (běžnými) neinvestičními příjmy a výdaji, které jsou upraveny o kapitálové výnosy (jakými jsou například výnosy z prodeje majetku). Tento typ deficitu je nejčastěji preferován keynesovsky orientovanými ekonomy. V tomto pojetí by běžné výdaje měly být kryty příjmy z daní a investiční výdaje mohou být kryty půjčkou.

Domácí deficit – saldo, které je výsledkem transakcí s přímým dopadem na ekonomiku. Je používán především pro otevřené ekonomiky, kde stejná salda avšak s rozdílnou strukturou mohou mít různé dopady na agregátní poptávku a růst ekonomiky.

Strukturální deficit – typ deficitu, který je hojně využíván od 70. let 20. století, protože umožňuje stanovení pravidel střednědobého rámce pro fiskální politiku zamezující růstu dluhu. Jedná se o deficit očištěný od vlivu hospodářského cyklu.

Strukturální složka rozpočtu poukazuje na skutečnou fiskální politiku vlády. Zda působí cyklicky a nebo proticyklicky.

Primární deficit – je deficit očištěný o úrokové platby. Význam nabývá při vymezování dlouhodobé udržitelnosti veřejných financí. Jedná se o deficit aktuální vlády.

Operační (inflačně očištěný) deficit – je inflačně očištěný deficit, jenž je definován jako primární deficit, ke kterému jsou připočteny reálné úrokové platby. Význam analýzy tohoto typu deficitu spočívá v zabránění nadhodnocení deficitu.

Skutečné, cyklické a strukturální saldo

Jestliže se analyzují dílčí složky celkového deficitu, hovoří se o deficitu cyklickém a strukturálním. *Strukturální deficit (cyklicky očištěný deficit)* udává saldo příjmů a výdajů, kdyby ekonomika fungovala na úrovni svého potencionálního produktu. Je to tedy ta část deficitu, která se získá po odečtení cyklické složky od celkového deficitu. *Cyklický deficit* je výsledkem působení hospodářského cyklu na ekonomiku. Je výsledkem rozdílu mezi skutečným a strukturálním rozpočtem. Je to deficit, který vzniká, když se ekonomika nachází v konjunktуре, nebo v recesi, což znamená, že nefunguje na úrovni svého potencionálního produktu (Hamerníková, 2010).

2.4.3 Důsledky rozpočtového deficitu

Důsledky rozpočtového deficitu se rozdělují do dvou základních skupin. Jsou to důsledky finanční (rozpočtové) a fiskální (makroekonomické).

Finanční důsledky rozpočtového deficitu jsou odlišné z krátkodobého a dlouhodobého pohledu. Zatímco v krátkém období mohou být tyto důsledky pozitivní, v dlouhém období je tomu naopak. V krátkém období spočívají výhody deficitu zejména v možném změkčení vládního rozpočtového omezení, pokud například působí silné exogenní faktory způsobující zvýšení výdajů nebo snížení příjmů. Dalším příkladem může být realizace efektivní veřejné investice (míra jejího výnosu, je vyšší než úroková míra z dluhu). V obou případech je možno vysledovat dočasný vliv faktorů způsobující deficit. Krátkodobá fiskální nerovnováha nezpůsobuje výraznější současné ani budoucí rozpočtové komplikace. Dokonce má

často pozitivní efekt v podobě nevynuceného krácení veřejných výdajů s následkem omezení veřejného sektoru.

Naproti tomu jsou finanční důsledky rozpočtového deficitu v dlouhém období již negativní. Dlouhodobý deficit vede ke vzniku a růstu veřejného dluhu. Dluhová služba, která je spojena s veřejným dluhem, se pro státní rozpočet stává velkým břemenem. Vysoké náklady na platbu úroků z veřejného dluhu jsou v mnoha zemích důvodem, proč nejsou schopny dosáhnout vyrovnaného státního rozpočtu. Chronické deficity a jejich krytí způsobují vytěsňování soukromých investic. Dluhová služba způsobuje omezení aktivního využití stabilizační fiskální politiky (Peková, 2008).

Fiskální (makroekonomické) důsledky hodnotí, jak se deficit veřejných rozpočtů promítne do vývoje makroekonomických agregátů. Hodnocení tohoto dopadu je různé a liší se v závislosti na ekonomickém smýšlení. V zásadě se uvádějí tři členění makroekonomických důsledků rozpočtu – neoklasická, keynesiánská a neoricardiánská interpretace.

Neoklasická interpretace hodnotí makroekonomické důsledky deficitu negativně a deficit je z tohoto důvodu odmítán. Hlavním předpokladem je tvrzení, že tržní mechanismus spolu s pružnými absolutními cenami a mzdami při relativní stabilitě poměrných cen je schopen zajistit optimální alokaci výrobních zdrojů a jejich plné využití. Monetární ani rozpočtová politika reálné proměnné neovlivňují.

Keynesiánská interpretace vnímá makroekonomické důsledky rozpočtového deficitu pozitivně a v určitých situacích je i doporučován. Výchozím předpokladem je, že tržní mechanismus nezajistí plné využití všech disponibilních výrobních zdrojů. Rozhodující faktor, který vede ke změně reálného agregátního výstupu a zaměstnanosti, je agregátní poptávka. Keynesiánci pohlíží na deficit státního rozpočtu jako na účinný nástroj fiskální stabilizační politiky kvůli jeho pozitivnímu vlivu na velikost hrubého domácího produktu. Upřednostňování rozpočtové politiky před politikou měnovou vyplývá z neúčinnosti měnové politiky v pasti likvidity a z případu, že investice nejsou citlivé na změny úrokové míry.

Podle *neoricardiánské interpretace* jsou makroekonomické důsledky deficitu popírány. Dle tohoto přístupu je zpochybňován vliv rozpočtového deficitu na růst agregátní poptávky a změnu úrokových sazeb. Při fixním objemu veřejných výdajů snížení daní (zvýšení výdajů) nebude mít vliv na růst spotřeby, protože se zvýšení disponibilního důchodu soukromého sektoru projeví růstem úspor. Jestliže vláda

vzniklý deficit financuje půjčkou od veřejnosti, jsou si ekonomické subjekty vědomi toho, že vznikající veřejný dluh bude muset vláda časem splatit a to včetně úroků. Následovat pak bude opětovné zvýšení daní. Spotřeba zůstává konstantní a taktéž agregátní poptávka. Růst soukromých úspor kompenzuje pokles těch veřejných a nedochází tak k růstu úrokové míry (Ochrana, 2011).

2.4.4 Způsoby krytí rozpočtového deficitu

V situaci, kdy je objem celkových výdajů vyšší než celkový objem příjmů, je nutné tyto výdaje krýt jinak než z běžných příjmů (v rámci jednoho rozpočtového období). Základní formy krytí deficitu je následující:

- dluhové krytí,
- emisní krytí,
- krytí z výnosu prodeje aktiv.

Dluhové financování deficitu je jeho transformace do veřejného dluhu - buď do domácího, nebo zahraničního. Firmy a jednotlivci nakupují státní cenné papíry a takto získané finanční prostředky jsou použity například jako daňové příjmy. Nárůst tohoto způsobu financování se projevuje v růstu domácího veřejného dluhu. Pokud ve veřejném sektoru chybí prostředky, je nutno je pokrýt částí úspor ze soukromého sektoru. Je-li možnost krytí deficitu domácími úsporami omezená, přichází na řadu krytí zahraničním zadlužením a následný růst zahraničního veřejného dluhu.

Emisní krytí deficitu je případ financování rozpočtového deficitu, kdy je poskytnut úvěr od centrální banky. Centrální banka může nakoupit státní dluhopisy na prvotní aukci, anebo může vládě poskytnout přímý úvěr. V obou případech se jedná o tzv. monetizaci dluhu, při které nevzniká úroková zátěž jako u dluhového krytí. Jelikož se ale zvyšuje monetární báze s další multiplikací, vznikají potenciální inflační důsledky, je tato praxe ve většině zemí (včetně EMU a ČR) zakázána.

Krytí z výnosu prodeje aktiv znamená kompenzaci deficitu prostředky získaných z prodeje hmotných vládních aktiv. Například z výnosů z privatizace (Dvořák, 2008).

2.5 Dlouhodobá fiskální nerovnováha – veřejný dluh

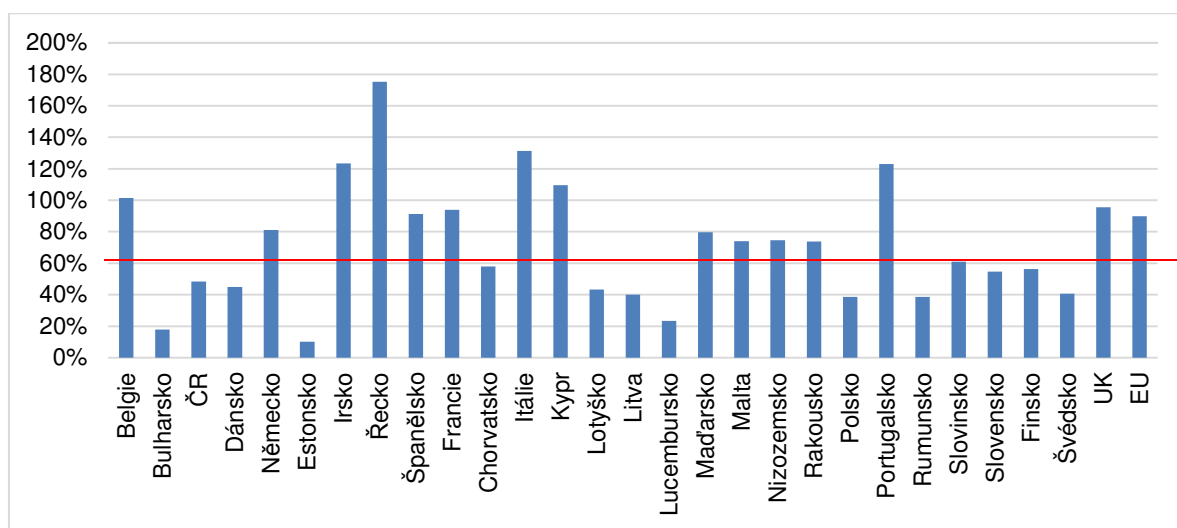
Následující podkapitola bude věnována dlouhodobé fiskální nerovnováze. Konkrétně vymezí základní pojmy. Dále bude zaměřena zejména na veřejný dluh, jeho formu, členění a důsledky.

2.5.1 Vymezení základních pojmů

V české ekonomické praxi a teorii se pro souhrn státních finančních závazků používá mnoho označení - jako veřejný dluh, státní dluh, anebo dluh vládní. Tyto pojmy za synonyma považovat nelze. Veřejný dluh (také dluh vládní) je pojem označující dluh všech prvků rozpočtové soustavy (dluh centrální vlády, dluh místní správy a samosprávy a dluh parafiskálních fondů). V anglické terminologii je tento pojem znám jako general government debt. Státní dluh (central government debt) je dluh pouze centrální vlády (Dvořák, 2008).

Je téměř pravidlem, že v každé zemi Evropské unie výrazně dominuje dluh centrální vlády z celkového veřejného. V grafu č. 2.2 jsou uvedeny hodnoty veřejného dluhu za rok 2013. Průměrná výše veřejného dluhu Evropské unie byla 89,8 % HDP. Celkem 14 států z 28 přesahuje hodnotu 60 % HDP – tedy podle Maastrichtských kritérií veřejného dluhu.

Graf č. 2. 2: Veřejný dluh v zemích EU za rok 2013 (v % HDP)

Zdroj: CSAS, vlastní zpracování, 2014

2.5.2 Forma veřejného dluhu

Veřejný dluh je ve většině zemí z velké části ve formě státních dluhopisů. Menší část pak ve formě půjček. Proces převodu veřejného dluhu z přímých úvěrů do dluhopisů se nazývá sekuritizace. Dvořák (2008) uvádí, že státní dluhopisy se dělí podle doby splatnosti:

- krátkodobé (také státní pokladniční poukázky, bills) – jejich splatnost je nejpozději do jednoho roku,
- střednědobé (notes) - splatnost je od jednoho roku do deseti let,
- dlouhodobé (bonds) – splatnost je delší než deset let.

2.5.3 Členění veřejného dluhu

Veřejný dluh je možné členit z několika hledisek. Na hrubý a čistý veřejný dluh, vnitřní a vnější a v neposlední řadě na oficiální a skrytý.

Čistý a hrubý veřejný dluh

Hrubý veřejný dluh je celkový objem závazků všech prvků rozpočtové soustavy bez ohledu na výši jejich celkových pohledávek. Čistý dluh od celkových závazků odečítá právě výši pohledávek, kterou má stát nebo například územní samospráva. V praxi a v mezinárodním srovnání se využívá především hrubý dluh. Taktéž pro stanovení referenční hranice 60 % HDP (Maastrichtské konvergenční kritérium). Důvodem pro upřednostňování hrubého dluhu před čistým je zejména v nejistotě inkasování některých pohledávek (Peková, 2008).

Vnitřní a vnější veřejný dluh

Vnitřní a vnější dluh (také domácí a zahraniční) určuje, v jaké je měně a kdo je věřitelem. Pokud státní dluhopisy drží domácí subjekty, hovoří se o *domácím (vnitřním) dluhu*. A ten se vlivem dobrého úročení, nižší míře rizika a možnosti daňového zvýhodnění drží silné kapitálové společnosti (při větším objemu ale hrozí výrazný vytlačovací efekt). Nefinanční sektor, konkrétně fyzické osoby, drží podíl značně nižší. Domácí dluh má jednoznačnou výhodu v tom, že pokud rostou vládní

finanční pasiva, rostou soukromé finanční aktiva a čistá finanční pozice dané země se nemění (Peková, 2008).

O vnějším (zahraničním dluhu) se mluví v případě, že dluh je držen nerezidenty, nebo je denominovaný v zahraniční měně. *Dluh držený nerezidenty* vzniká v okamžiku, kdy cizozemci začnou nakupovat domácí státní dluhopisy. Zahraniční financování státního dluhu má řadu výhod. Překonává nedostatek domácího kapitálu (můžou se realizovat efektivní veřejné zakázky, které by se jinak musely odložit), snižuje negativní vliv na růst domácí úrokové míry i vyvolaný vytlačovací efekt. Vedle kladných stránek má však veřejný dluh držený nerezidenty řadu nevýhod. Úroky, které se musí platit zahraničním věřitelům, jsou v cizí měně, k tomu je však potřebný přebytek obchodní bilance (často možný jen za cenu nižšího importu). Dluh držený nerezidenty, resp. jeho podíl se značně liší v různých zemích. Převládá ovšem v silně zadlužených rozvojových zemích.

Dluh denominovaný v cizí měně je stejně jako dluh držený nerezidenty považován za zahraniční dluh. Možnost emitovat státní dluhopisy ve vlastní měně má nespornou výhodu a je privilegiem ekonomicky silných zemí. Tranzitivní a rozvojové ekonomiky musí vlivem nízké kredibility jejich měn emitovat státní dluhopisy v některé ze světových měn. Pro emitující zemi ale vyvstává značné kurzové riziko. V případě neočekávané deprecie domácí měny se značně zvyšuje reálná hodnota zahraničního dluhu (Dvořák, 2008).

Oficiální a skrytý veřejný dluh

Důležité členění veřejného dluhu je taktéž na tzv. oficiálně vykazovaný a skrytý. Skrytý dluh je potencionální dluh představovaný zárukami státu, popřípadě určité územní samosprávy či jiných subjektů. Pokud dotyční dlužníci svůj dluh neuhradí, přecházejí tyto závazky automaticky na stát (Hamerníková, 2008).

2.5.4 Důsledky a řešení veřejného dluhu

Důsledky veřejného dluhu jsou dlouhodobě jednoznačně negativní. Peková (2008) je uvádí následovně:

- Splácení dluhu a jeho úroků zatěžuje veřejné výdaje. Vysoké úrokové náklady jsou pro současnou vládu často exogenním faktorem, který

způsobuje další rozpočtový deficit, i když je primární rozpočet vyrovnaný či dokonce přebytkový. Postupem času se snižuje prostor pro působení stabilizační fiskální politiky a roste úroková míra,

- Dochází k redistribuci části finančních prostředků z veřejného dluhu ve prospěch bohatých. A to prostřednictvím úroků z veřejného dluhu, kdy je u vnitřního dluhu často vysoká nominální hodnota a nemůže je tak většina domácností nakupovat. U vnějšího dluhu je s úroky spojen odliv finančních prostředků do zahraničí,
- V delším období dochází k fiskální nerovnováze, což působí destabilizačně. Dochází k neustále se zvyšujícímu podílu dluhu na HDP, opět se zvyšuje podíl aktivního deficitu a naopak se snižuje deficit pasivní.

2.6 Metodiky vykazování vládního deficitu a dluhu

Pro vykazování fiskálních ukazatelů jsou v zemích Evropské unie používány dvě metodiky. První metodikou je ESA 95, která je používána Evropským statistickým úřadem. Metodika GFS 1986, resp. 2001, je pod patronací Mezinárodního měnového fondu. Při komparaci dat, využívající rozdílné metodiky, pak může docházet k nepřesnostem a k určitému zkreslení.

2.6.1 Metodika Evropského statistického úřadu – ESA 95

Metodika ESA 95 je vytvořena a spravována Evropským statistickým úřadem a slouží pro vykazování dat předkládaných Evropské unii. Je tedy také používána pro výpočet konvergenčních, maastrichtských kritérií. Základem metodiky je aktuální princip - kromě sledování příjmů a výdajů za určité období sleduje také závazky a pohledávky vzniklé v tomtéž období. Snahou je zmírnění zpožděného dopadu fiskálních opatření, které se mohou odrazit až v dalších obdobích, kdy už není u moci ani vláda realizující dané opatření. ESA 95 vychází z celosvětového standardu SNA 1993 (System of National Accounts 1993). Dodržování a kontrola metodiky je v kompetenci statistického úřadu jednotlivých zemí. V případě České republiky to je Český statistický úřad (Dvořák, 2008).

V roce 2008 došlo k revizi celosvětového standardu SNA 1993 a v roce 2009 došlo ke schválení nového standardu SNA 2008. V reakci na tuto revizi byla schválena i nová verze metodiky Evropského statistického úřadu ESA 2010. K jejímu schválení došlo v roce 2013 a v říjnu roku 2014 na ni jednotně přejdou všechny státy Evropské unie. Veškeré změny povedou k vylepšení systému národních účtů a měli by více odrážet ekonomickou realitu. Nová metodika mimo jiné ovlivní například i výpočet deficitu sektoru vládních institucí (ČSÚ, 2014).

2.6.2 Metodika vládní finanční statistiky – GFS 1986 (2001)

Metodika GFS 1986 je metodika Mezinárodního měnového fondu, jejímž základem jsou peněžní toky. Sleduje tedy příjmy a výdaje a přiřazuje je k období, kdy jsou jednotlivé operace uskutečněny. Vykazování této metodiky v České republice spadá pod Ministerstvo financí. Výhoda této metodiky spočívá v menší náročnosti na potřebná zdrojová data a rychlému poskytování dat. Umožněna je taky pak rychlejší fiskální predikce.

V metodice GFS 2001, tedy v aktualizované verzi předchozí metodiky jde především o sblížení s metodikou ESA 95 a odstranění hlavních slabin původní verze. Výsledkem byl systém nepracující pouze na peněžní bázi, ale který zachycuje účetní operace i na akruálním principu (Dvořák, 2008).

2.7 Maastrichtská kritéria

Vyhodnocení postupu konvergence zemí Evropské unie směrem k eurozóně se provádí na základě konvergenčních neboli maastrichtských kritérií. Jejich plnění je nutnou podmínkou vstupu určité země do eurozóny. ČNB (2014a) uvádí konvergenční kritéria:

1. *Kritérium cenové stability* vyjadřuje dlouhodobou cenovou stabilitu členské země a její průměrnou míru inflace. Ta je sledována během jednoho roku před šetřením a nesmí překračovat míru inflace třech členských států vykazující nejstabilnější výsledky v cenové oblasti o více než 1,5 procentního bodu.

2. *Kritérium dlouhodobě udržitelného stavu veřejných financí* je složeno ze dvou částí a znamená, že s konkrétní zemí nesmí být vedeno řízení o nadměrném schodku (EDP).
- a. **Kritérium veřejného deficitu** stanovuje, že deficit veřejných rozpočtů vzhledem k hrubému domácímu produktu nepřekročí 3 %. V určitých případech může dojít k porušení tohoto kritéria. Například pokud deficit veřejných rozpočtů klesl pod referenční hodnotu jen mírně a zcela výjimečně. Dalším příkladem může být deficit překračující 3 % HDP- avšak se snižující se tendencí, a který se ustálil na hodnotě blížíící se té referenční.
 - b. **Kritérium veřejného dluhu** se na rozdíl od veřejného deficitu vztahuje k dlouhodobé fiskální nerovnováze a znamená, že celkový veřejný dluh vzhledem k hrubému domácímu produktu nepřekročí hranici 60 %. Opětovně mohou nastat případy, kdy může být referenční hodnota překročena. A jen v případě, že veřejný dluh klesá dostatečně uspokojivým tempem a přibližuje se k hranici 60 % HDP.
3. *Kritérium stability kurzu měny a účasti v ERM II* stanovuje, že země, jež usiluje o vstup do eurozóny, zajistí dodržování normálního rozpětí, která jsou stanovena mechanismem směnných kurzů EMU. A to bez velkého napětí v trvání minimálně dvou let před vstupem. Daná země by především neměla devalvovat vlastní měnu vůči jakékoliv jiné měně členské země.
4. *Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb* určuje, že v posledním roce před šetřením, průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba dané země nepřekročí o více než dva procentní body tuto sazbu třech zemí, které dosahují nejlepších výsledků v cenové oblasti. Průměrné dlouhodobé nominální úrokové sazby jsou zjišťovány na základě výnosů dlouhodobých státních dluhopisů, nebo také jiných srovnatelných cenných papírů.

V době kdy nabyla platnosti Maastrichtská smlouva a tedy i konvergenční kritéria, jejichž plnění jsou podmínkou pro vstup do eurozóny, již mnoho členských států neplnilo zejména fiskální kritéria (veřejného dluhu a deficitu). Některé státy

proto vyjádřily své obavy, aby se kritéria neplnila jen v době před vstupem, ale i po získání členství v měnové unii. Hlavní zemí propagující tuhle myšlenku bylo Německo. V roce 1997 přijala Evropská rada rezoluci - **Pakt stability a růstu**. Státy tedy musely dodržovat konvergenční kritéria i po vstupu do eurozóny, aby byla zachována i nadále zodpovědná rozpočtová politika. Od roku 1997 prošel Pakt stability a růstu několika úpravami. Na důvěryhodnosti paktu ubralo neprosazení sankcí pro Francii a Německo, které se původně o Pakt zaslouhovalo. Oběma zemím sankce hrozily za neplnění dostatečného úsilí při odstraňování nadměrného deficitu (ČNB, 2014b).

3 Fiskální vývoj v Maďarsku

Následující kapitola je zaměřena na fiskální vývoj Maďarska, který je pro lepší přehlednost rozdělen na tři časové úseky. První období charakterizuje Maďarsko jako centrálně plánovanou ekonomiku. Vývoj bude sledován až do roku 1995 a kromě samotného fiskálního vývoje je také věnován prostor celkovému vývoji hospodářství v daném období a transformačnímu procesu. Druhé období chronologicky navazuje na předešlé a popisuje fiskální vývoj v letech 1995-2003. Největší pozornost je zaměřena na poslední časový úsek, který začíná vstupem Maďarska do Evropské unie a zachycuje vývoj až po současnost.

3.1 Transformační proces a fiskální vývoj Maďarska do roku 1995

Vývoj v předtransformačním období a samotný transformační proces je nedílnou součástí okolností vedoucích k soudobému vývoji maďarské ekonomiky. Maďarsko začalo stavět svou novodobou podobu tržní ekonomiky na základech, které si neslo z období socialistické éry. Tohle období mělo tedy velký význam v jeho pozdějším vývoji. Stejně tak samotný transformační proces byl významným zlomem v historii Maďarska, vzhledem k pozdějšímu vývoji jeho ekonomiky.

3.1.1 Vývoj Maďarska v předtransformačním období

V roce 1989 stály socialistické země před nelehkým úkolem, transformovat svou ekonomiku z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní. Centrálně plánovaná ekonomika by se dala charakterizovat několika základními prvky. Prvním znakem bylo *centrální plánování*, neboli centralizace ekonomického rozhodování, která neumožnila podnikům samostatně se rozhodnout o vlastní produkci ani odbytu. Namísto preference finančních ukazatelů byly preferovány hmotné ukazatele, takže objem produkce byl významnější než například zisk. Dalším prvkem byly *chybějící trhy* a tudíž i *chybějící tržní ceny*. Místo toho existovaly úřední ceny, které stanovil stát, a které nic neodrážely. *Neexistence podnikání* - další prvek

centrálně plánované ekonomiky, zamezilo takovým procesům, jako byly nejrůznější inovace a zaplnění tržních mezer.

Nedílnou součástí centrálně plánované ekonomiky byly měkké plány. Kdy podniky při vyjednávání o plánu s centrem záměrně podhodnocovaly své produkční možnosti a naopak přeceňovaly potřeby vstupů. Výsledkem tohoto procesu byla produkce náročná jak na surovinové, energetické, tak i lidské zdroje.

Ekonomický růst byl v socialistických zemích generován extenzivním růstem, přičemž i socialističtí ekonomové dobře věděli, že tento jev není dlouhodobě udržitelný a vede k přílišnému čerpání přírodních zdrojů. Orientace na těžký průmysl zase vedla ke strukturální deformaci a opětovné náročnosti na přírodní zdroje.

Od šedesátých let 20. století se v některých socialistických zemích začaly projevovat tendence k tržním reformám, nejsilnější podněty byly v Československu a v Maďarsku. Nejdále v této oblasti došlo Maďarsko. Pod vedením ekonomů v čele s Rezső Nyersem byla v roce 1968 zahájena tržní reforma s názvem - „Nový ekonomický mechanismus“. Tržní reforma neměla nijak závatný spád, jelikož se jí maďarští komunisté obávali z politických a mocenských důvodů (Holman,2000).

Maďarsko mělo na první pohled při přechodu z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní před ostatními postkomunistickými zeměmi značné výhody. Tyto výhody pramenily právě z reformních procesů, které probíhaly v různé intenzitě již přes 25 let. Tomšík (1997) mezi kroky tržní reformy řadí následující:

- vytvoření pravidel pro společné podniky se zahraniční kapitálovou účastí v roce 1972,
- podpora maďarského exportu prostřednictvím postupné devalvace forintu vůči USD z 32,53 v roce 1980 na 50,12 v roce 1985,
- postupná liberalizace cen od 70. let, v roce 1989 již bylo přes 63 % cen tvořeno zcela volně na trzích,
- programy stabilizace a konsolidace na období 1988-1992, jejichž návrhy byly přijaty v roce 1987 a jejichž hlavním smyslem bylo zastavení neustálého růstu zadluženosti Maďarska (problematika zadluženosti Maďarska před a během transformačního období bude rozebrána v následujícím textu).

Celková ekonomická situace Maďarska před rokem 1989 vypadala z určitého pohledu velice slibně. Rozhodování v ekonomické oblasti bylo již značně

decentralizováno na podniky, jejichž manažeři se orientovali na peněžní zisk. Vlivem decentralizace se také přešlo na regulaci podniků přes finanční ukazatele. Oproti ostatním socialistickým zemím si v rozsáhlejší míře osvojili tržní chování. 80. léta pak byla ve znamení rozvíjení soukromého podnikání, které vznikalo ve službách a také v obchodu. Ve srovnání například s Československem nebo Polskem nebylo Maďarsko tak silně zatíženo ekologickými problémy a také situace se strukturální deformací nebyla tak tíživá, jako tomu bylo u posledních dvou zmíněných zemí (Holman, 2000).

Na druhou stranu tržní reformy nedokázaly vytvořit žádaný tržní socialismus, ale pouze nedokonalou kombinaci centrálně plánované ekonomiky a trhů. Maďarské podniky byly sice oproštěny od měkkých plánů, ty ale byly nahrazeny měkkými rozpočty. To znamená, že neziskové podniky své ztráty kryly lehce získanými úvěry od státu. Stát úvěry poskytovat musel, protože zavírání ztrátových podniků a následný vznik nezaměstnanosti byl v socialistických zemích naprosto nežádoucím jevem. Nedůsledné tržní reformy nebyly schopné podpořit ani ekonomický růst. Na konci 80. let se Maďarsko potýkalo dokonce s hospodářským poklesem. Vývoj růstu HDP v letech 1961-1991 je vidět v Tabulce č. 3.1.

Tabulka č. 3. 1: Vývoj tempa růstu HDP (v %)

Období	HDP (%)
1961-65	4,4
1966-75	6,3
1976-87	2,7
1981-91	-4

Zdroj: Holman, vlastní zpracování, 2000

Nedůsledné tržní reformy vzaly centrálně plánovaným ekonomikám jedinou výhodu, kterou se vyznačovaly, a to makroekonomickou rovnováhu. V případě Maďarska to byly měkké rozpočty, ztrátové podniky a jejich dotování, tím také následný převis poptávky, který se vlivem regulovaných cen neprojevil růstem inflace, ale projevil se nedostatkem zboží. Řešením nerovnováhy mezi nabídkou a poptávkou byl dovoz zboží ze zahraničí, který ale vyústil ve zvyšování zahraničního dluhu. Ten v Maďarsku během 80. let narostl do velkých rozměrů.

Země, ve kterých žádné tržní reformy neprobíhaly, jako například Československo, měly naopak jako hlavní výsadu právě makroekonomickou stabilitu.

3.1.2 Transformační proces Maďarska

Transformační proces neboli přechod z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní je složen ze dvou fází. Tou první je liberalizace trhů a stabilizace ekonomiky. Druhá fáze je pak privatizace a restrukturalizace podniků. Přičemž první zmíněnou fází lze provést pomocí dvou transformačních strategií, konkrétně se jedná o *šokovou terapii* a *gradualistickou strategii*. O tom, kterou ze zmíněných strategií lze považovat za správnou, se mezi ekonomy vedlo mnoho diskuzí a každá strategie si nakonec vytvořila svůj tábor příznivců a odpůrců.

Šoková terapie prosazovala okamžitou liberalizaci trhů doprovázenou tvrdými stabilizačními opatřeními. Následkem této strategie byl hospodářský pokles, který ale měl dle stoupenců této strategie, jen přechodný charakter a byl považován za nevyhnutelný náklad transformačního procesu.

Gradualistická strategie a její stoupenci se obávali, že po aplikaci šokové terapie bude hospodářský pokles příliš velký. Předpokládali, že pokud transformaci rozdělí do delšího časového období a podnikům dají čas na adaptaci, nebude hospodářský pokles tak značný a nebudou zapotřebí tak razantní stabilizační opatření.

Šoková terapie byla upřednostněna v Československu, Polsku nebo například v Estonsku. Gradualismus byl zvolen v Maďarsku (Holman, 2000).

Po prvních maďarských, demokratických volbách v roce 1990 byla utvořena koalice skládající se z vítězné strany, kterou bylo Maďarské demokratické fórum a dále z nezávislé malozemědělské strany a s Křesťanskodemokratické lidové strany. Premiérem se stal Dr. Antal a tato vláda se u moci udržela až do voleb v roce 1994.

Volba transformační strategie Maďarska podléhala zcela jiným faktorům, než tomu bylo v Československu a Polsku. V návaznosti na již pokročilou liberalizaci maďarských trhů vláda věděla, že by před obyvatelstvem šokovou terapii spojenou s tvrdými stabilizačními opatřeními neodůvodnila. A tak přes všechny rady, které

k vládě směřovaly z odborných kruhů ekonomických expertů, byla zvolena strategie gradualismu (Holman, 2000).

Stav maďarského hospodářství v roce 1990 charakterizuje Tomšík (1997) následovně:

- zastaralá, surovinově a energeticky náročná průmyslová výroba,
- stagnace hospodářství s velice nízkým potenciálem k růstu,
- vysoký zahraniční dluh (hrubá vnější zadluženost byla na úrovni 21 mld. USD a čistá vnější zadluženost na 15 mld. USD),
- zahraniční obchod se velice silně orientoval na východní trhy a bylo používáno rublové zúčtování,
- rostoucí inflace a pokles životní úrovně,
- neustále se zvyšující požadavky na sociální oblast, tedy zajištění zdravotnictví, školství, starobních a sociálních důchodů,
- problémem také bylo velké přerozdělování veřejných rozpočtů (až 64 % HDP).

Vládní reformní plán byl předložen až v roce 1991, přičemž hlavním cílem bylo vytvoření silné sociálně tržní ekonomiky. Dále byl vytvořen požadavek na snížení zahraniční zadluženosti a inflace (míra inflace se měla během tří let ustálit na jednociferném čísle) a po dvouleté restrukturalizaci ekonomiky mělo být dosahováno 3 až 4 % růstu HDP. „*Kupa program*“, jak se tento reformní plán jmenoval (autorem byl ministr financí Dr. Kupa Mihály), však neobsahoval žádné stabilizační opatření.

Neúspěch vlády lze spatřovat ve mzdové regulaci, protože se prakticky růst mezd nesnažila omezovat. Devalvace forintu probíhala jen na základě probíhající inflace a nedošlo ani k ukotvení forintu. Žádná výraznější devalvace, po které by následovalo snížení mzdových nákladů, nenastala. Následkem bylo jediné, a to že maďarské zboží ztrácelo na konkurenceschopnosti.

Ve velmi krátkém časovém horizontu se ukázalo, že volba transformační strategie nebyla správná. Zejména, když přišel transformační pokles, kterému se právě gradualismem pokoušelo Maďarsko vyhnout. Hospodářský pokles země byl stejně výrazný, jako v zemích, kde byla aplikována šoková terapie. Rozdíl pak spočíval v délce trvání tohoto poklesu a Maďarsko překonalo ostatní země právě

v délce hospodářského poklesu. V době kdy v Československu (respektive v České republice) a Polsku došlo k obratu - ekonomika začala růst, Maďarsko se stále potýkalo s hospodářským poklesem. Je ovšem nutné zmínit polehčující okolnost, že například v Československu byl hospodářský pokles absorbován dynamicky se rozvíjejícím sektorem služeb, zatímco v Maďarsku byl tento sektor rozvíjen ještě před rokem 1989 a absorpce nebyla tak razantní. Vývoj základních makroekonomických ukazatelů v letech 1990 až 1995 je vidět v Tabulce č. 3.2 (Holman, 2000).

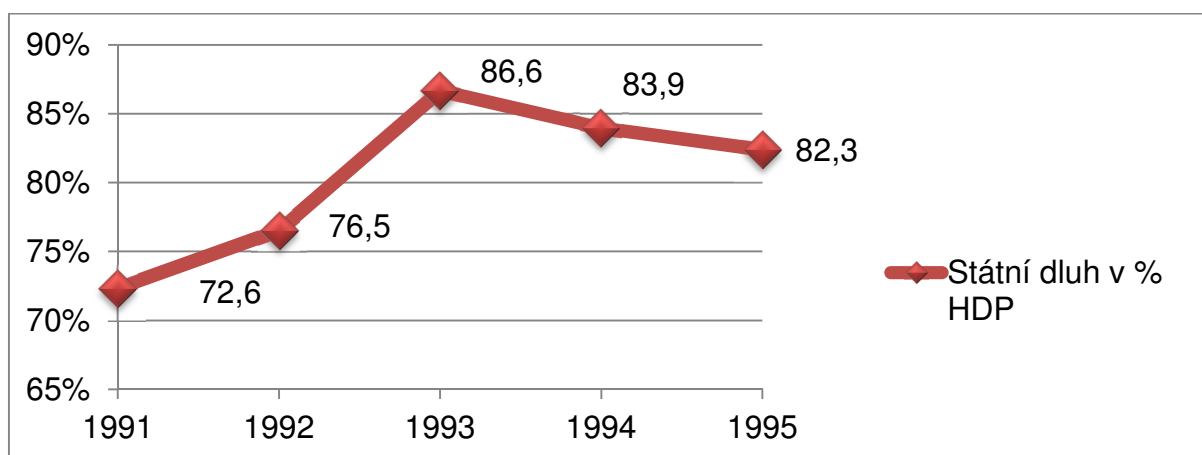
Tabulka č. 3. 2: Vývoj základních makroekonomických agregátů v letech 1990 – 1995

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Růst HDP (v %)	-3,5	-11,9	-3,1	-0,6	2,9	1,5
Inflace (CPI, v %)	28,9	35	23	22,6	18,8	28,3
Nezaměstnanost (v %)	2,1	8,4	9,3	11,3	10,1	10,2
Veřejné rozpočty (v % HDP)	0,8	-2,1	-6,8	-5,6	n.a	n.a

Zdroj: Holman, OECD, vlastní zpracování, 2014

Vývoj státního dluhu v letech 1991 až 1995 je vidět v následujícím Grafu č. 3.1. Z grafu je možné vypožorovat, co již bylo řečeno v předešlém textu. Maďarsko započalo 90. léta 20. století a tudíž i nové období tržní ekonomiky s již značně vysokým státním dluhem. V prvních třech letech tržního hospodářství docházelo ještě k jeho dalšímu růstu. Vrchol ve sledovaném období byl v roce 1993, kdy byl státní dluh na úrovni 86,6 % HDP. Až od roku 1993 docházelo k jeho mírnému poklesu.

Graf č. 3. 1: Vývoj státního dluhu Maďarska v letech 1991 – 1995 (v % HDP)

Zdroj: OECD, vlastní zpracování, 2014

Po volbách, které proběhly v roce 1994, se projevila nespokojenost obyvatel s provedenými reformami. Nová vítězná koalice, jejímž předsedou se stal Gy. Horn, musela řešit špatný hospodářský stav země. Deficit veřejných rozpočtů sahal až k 9 % HDP a jeho dvě třetiny pokrývaly zahraniční úvěry. Vysoká dluhová služba způsobila, že jenom samotné splácení úroků, vytvářelo další potřebu vzniku deficitů. Docházelo k zhoršování obchodní bilance, kdy hodnota importu byla vyšší i o 20 až 25 %, než hodnota exportu.

V návaznosti na zmíněné negativní charakteristiky hospodářství přijala vláda v březnu 1995 tzv. „Bokrosuv balík“. Jednalo se o soubor stabilizačních a restriktivních opatření, které předložil tehdejší ministr financí Lajos Bokros. Tomšík (1997) uvádí, že tento soubor měl zejména pozastavit narůstající vnitřní a vnější zadlužení a obsahoval následující opatření:

- byla zavedena 8 % dovozní přírážka na veškerý dovoz (mimo několik výjimek, například energetické a surovinové položky),
- došlo k devalvaci forintu o 9 %. Celkově pak byla devalvace forintu o 24,6 % za rok 1995,
- snížily se výdaje ze státního rozpočtu pro rozpočtové organizace (konkrétně provozní prostředky o 3 % a investiční prostředky o 1 %),
- ve státní sféře proběhla regulace mezd a snižování zaměstnaneckých stavů (ve vládních úřadech to bylo o 15 % a ve vysokoškolských institucích o 30 – 50 %),
- v září roku 1995 bylo zavedeno školné na vysokých školách,

- nastala změna v sociálním systému, přešlo se od plošného poskytování sociálních dávek k adresně poskytovaným.

Bokrosuv balík byl opožděnou stabilizací ekonomiky, došlo k snížení reálných mezd a ekonomika se postupně začala zotavovat.

3.2 Správa dluhu v Maďarsku – agentura AKK (Government Debt Management Agency Pte. Ltd)

Hlavním úkolem agentury AKK je v dlouhodobém horizontu spravovat státní dluh a deficit za co nejnižší náklady a za přiměřeného rizika. To vše na profesionální úrovni a za pomoci sofistikovaných metod. Dle zákona o veřejných financích je za řízení dluhu a financování deficitu odpovědný ministr financí (ministr pro národní hospodářství), který tyto úkoly provádí prostřednictvím agentury AKK.

Hlavní úkoly lze definovat následovně:

- vzhledem k zákonu o státním rozpočtu, zajistit solventnost státního rozpočtu,
- zaznamenávat a dokumentovat vývoj dluhu,
- financovat a umořovat vládní dluh.

Agentura AKK, byla založena v roce 1995. Do té doby, byla správa veřejného dluhu rozdělena mezi nejrůznější útvary ministerstva financí. Právě koncentrovat tuto problematiku na jednu organizaci, byl podnět k jejímu vytvoření. Od doby založení až po současnost prošla agentura AKK řadou organizačních změn. Zlomovým okamžikem byl rok 2001, kdy se z AKK stala společnost s ručením omezeným, jejímž akcionářem bylo ministerstvo financí. Tato podoba zůstala až do současnosti, jenom v roce 2010, kdy se měnila maďarská vládní struktura, přešly vlastnické práva na ministerstvo pro národní hospodářství (AKK, 2014).

3.3 Fiskální vývoj Maďarska v letech 1995-2003

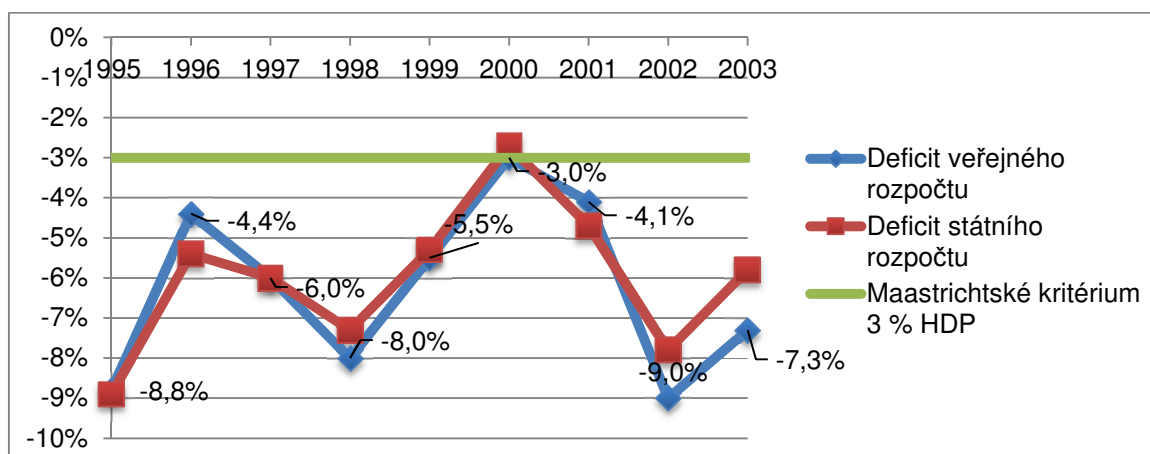
V roce 1995 došlo v Maďarsku k obratu a ekonomika začala pomalu růst. Velký podíl na tom měl již zmíněný Bokrosův balík, který donutil Maďarsko se uskomnit. Fiskální vývoj, který následoval po aplikaci Bokrosova balíku, je analyzován následovně.

3.3.1 Rozpočtový deficit

V předchozích kapitolách bylo uvedeno, že rozpočtový deficit tížil Maďarsko ještě před rokem 1989. Kromě samotného vývoje rozpočtového deficitu v letech 1995 až 2003 je provedena i analýza struktury rozpočtového deficitu.

Graf č. 3.2 znázorňuje vývoj deficitu veřejného a státního rozpočtu v % HDP. Pro přehlednost je zvýrazněná hodnota 3 % HDP - tedy Maastrichtské kritérium deficitu veřejného rozpočtu. Ve sledovaném období se deficit jak veřejného, tak státního rozpočtu nacházel v blízkosti hranice 3 % HDP pouze v roce 2000 (veřejný deficit byl 3 % HDP a deficit státního rozpočtu 2,7 % HDP). Nejvyšší schodek veřejného rozpočtu v daném období byl v roce 2002, kdy se nacházel na hodnotě 9 % HDP. Z grafu lze vyzorovat, že veřejný deficit je převážně tvořen deficitem státního rozpočtu (viz Graf č. 3.4), tedy deficitem centrální vlády. Například v roce 2001 byl deficit státního rozpočtu dokonce vyšší než deficit veřejných rozpočtů.

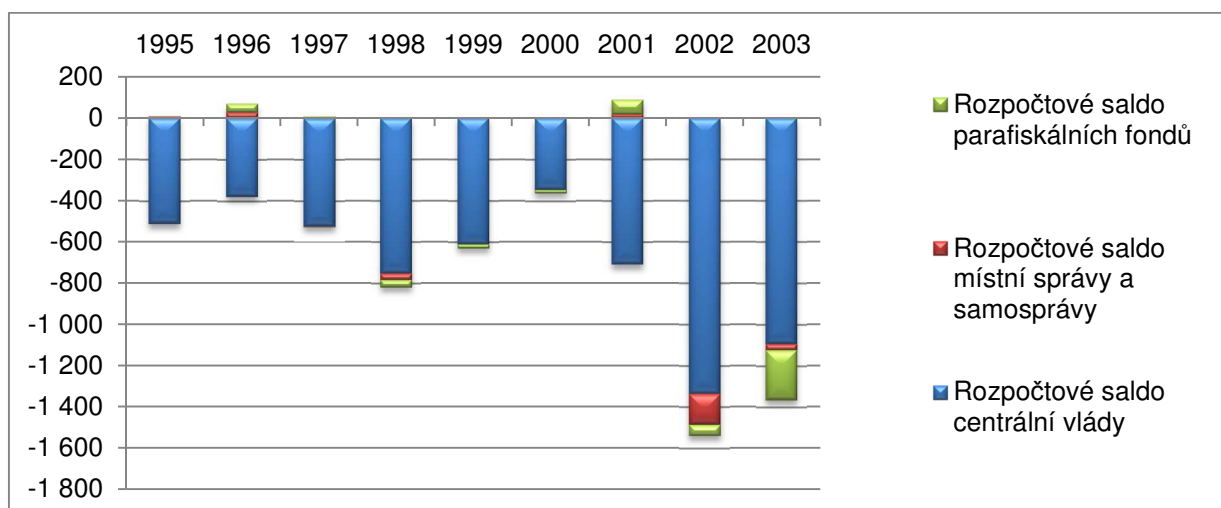
Graf č. 3. 2: Vývoj veřejného a státního deficitu v letech 1995 – 2003 (v % HDP)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2014b

Graf č. 3.3 zobrazuje strukturu deficitu veřejného rozpočtu. Hlavní podíl na celkovém deficitu veřejného rozpočtu má státní rozpočet, který se ve sledovaném období v přebytku nikdy nenacházel. Výraznějšího přebytku dosáhl jenom rozpočet parařiskálních fondů v roce 1996 a 2001.

Graf č. 3. 3: Struktura veřejného deficitu v letech 1995 – 2003 (v mld. HUF)

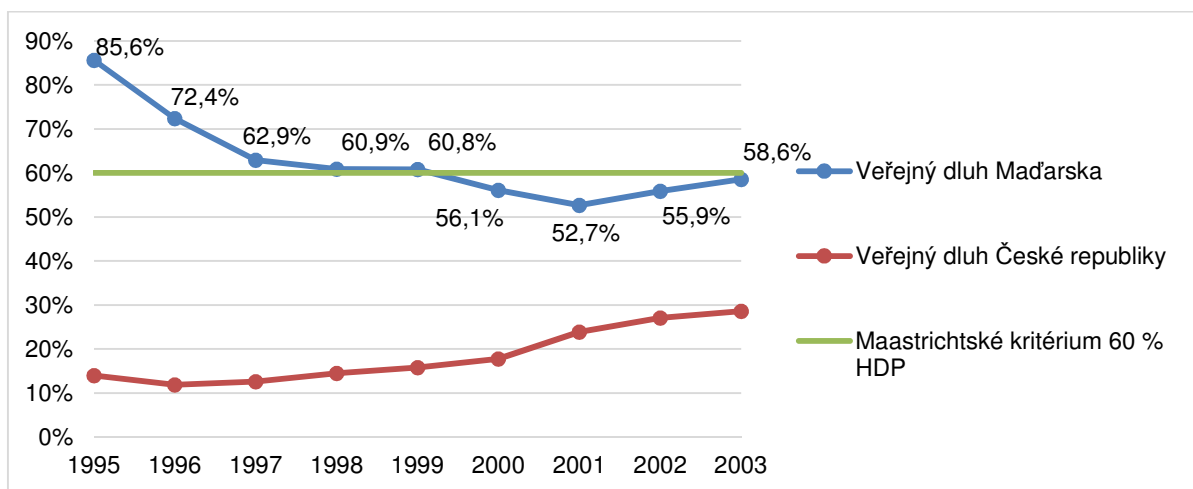

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2014b

3.3.2 Veřejný dluh

V Grafu č. 3.4 je zobrazen veřejný dluh Mařarska v % HDP. Pro srovnání je v grafu znázorněn i veřejný dluh České republiky (jako reprezentant podobné postsocialistické ekonomiky). Při prvním pohledu na graf je vidět markantní rozdíl v první polovině 90. let, který byl způsobený odlišnou startovací pozicí. Ta byla ovlivněna vývojem v předtransformačním období. Odlišný byl ale i vývoj veřejného dluhu ve sledovaném období. Zatímco Mařarsko svůj veřejný dluh prakticky po celé období snižovalo (z 85,6 % HDP v roce 1995 na 52,7 % HDP v roce 2001), v České republice naopak docházelo k jeho růstu.

Graf č. 3. 4: Vývoj veřejného dluhu v letech 1995 – 2003 (v % HDP)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2014c

3.4 Fiskální vývoj Maďarska v letech 2004-2012

Poslední období, které záměrně začíná rokem 2004, tedy rokem kdy Maďarsko spolu s dalšími devíti zeměmi vstoupilo do Evropské unie a popisuje fiskální vývoj až do současnosti, je analyzováno nejpodrobněji. Součástí tohoto období je totiž také hospodářská krize, která Maďarsko zasáhla velmi silně, a bez finanční pomoci mezinárodních organizací by nastalou situaci jen těžko zvládalo.

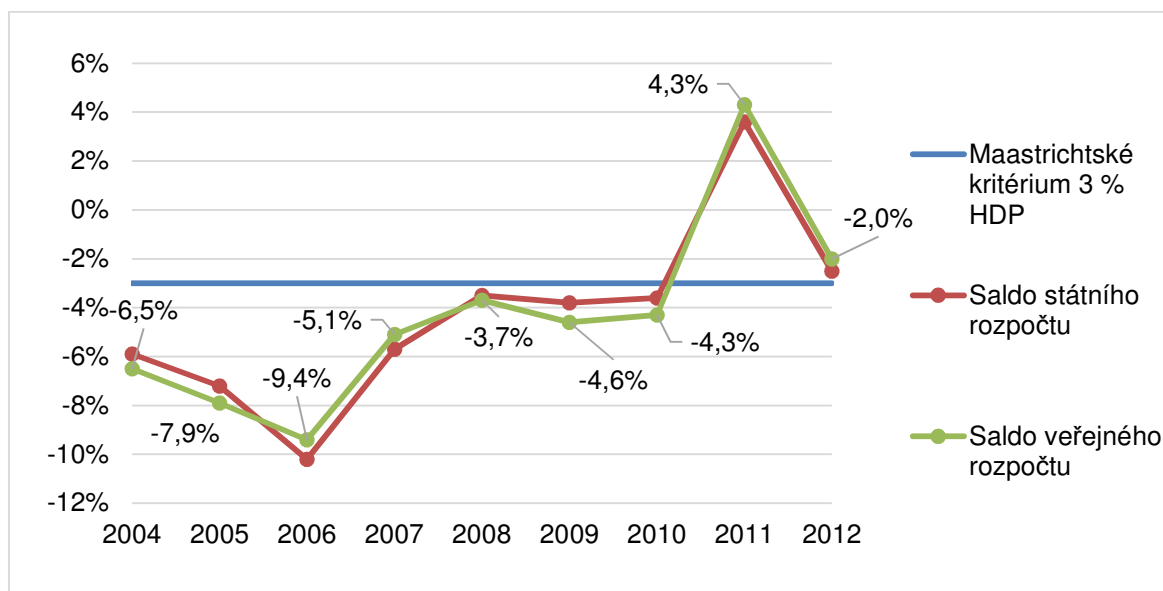
3.4.1 Rozpočtový deficit

Vývoj rozpočtových deficitů (veřejného a státního), je znázorněn v Grafu č. 3.5. Deficit veřejných rozpočtů byl po vstupu Maďarska do Evropské unie vysoký a v dalších letech se ještě vzdaloval od referenční hranice deficitu 3 % HDP. Z tohoto důvodu se Maďarsko prakticky hned po vstupu dostalo pod drobnohled Evropské unie a začalo s ním být vedeno řízení procedury při nadměrném deficitu.

Procedura při nadměrném deficitu EDP (Excessive deficit procedure) je zahájena se státem EU, který má nadměrný deficit a tomuto státu jsou následně uložena doporučení k nápravě. Při ignorování doporučení jsou následně dané zemi uvaleny pokuty. Členské země eurozóny jsou postihovány peněžitými sankcemi a nečlenské krácením plateb z Fondu soudržnosti.

Evropská komise adresuje Maďarsku připomínky k nadměrnému deficitu od roku 2004. V roce 2006 pak komise stanovila pevný termín, do kdy má Maďarsko deficit veřejného rozpočtu trvale snížit pod hodnotu 3 % HDP. Termín byl stanoven na rok 2009. Vzhledem k propuknutí krize došlo k posouzení termínu a následně k jeho posunutí na rok 2011. Na začátku roku 2012 začala komise hodnotit opatření, které vláda pro odstranění nadměrného deficitu aplikovala. Evropská komise sice uznala, že Maďarsko za rok 2011 vykáže dokonce přebytek veřejných rozpočtů, ale pouze vlivem jednorázových opatření. Na tomto základě byla Maďarsku vyměřena sankce, a to pozastavení čerpání peněz z Fondu soudržnosti, ve výši 0,5 % maďarského HDP. V peněžním vyjádření tato částka činila 495 mil. EUR. K opětovnému prozkoumání došlo v polovině roku 2012 a 21.6 2013 byla procedura při nadměrném deficitu vedená s Maďarskem uzavřena. Fiskální opatření vedoucí dle komise k trvalému snížení deficitu, jsou popsána v kapitole 4.3. Deficit veřejných rozpočtů za rok 2013 byl 3 % HDP a prognóza na rok 2014 je 2,9 % HDP (EC, 2013).

Graf č. 3. 5: Vývoj bilance veřejného a státního rozpočtu v letech 2004 – 2012 (v % HDP)

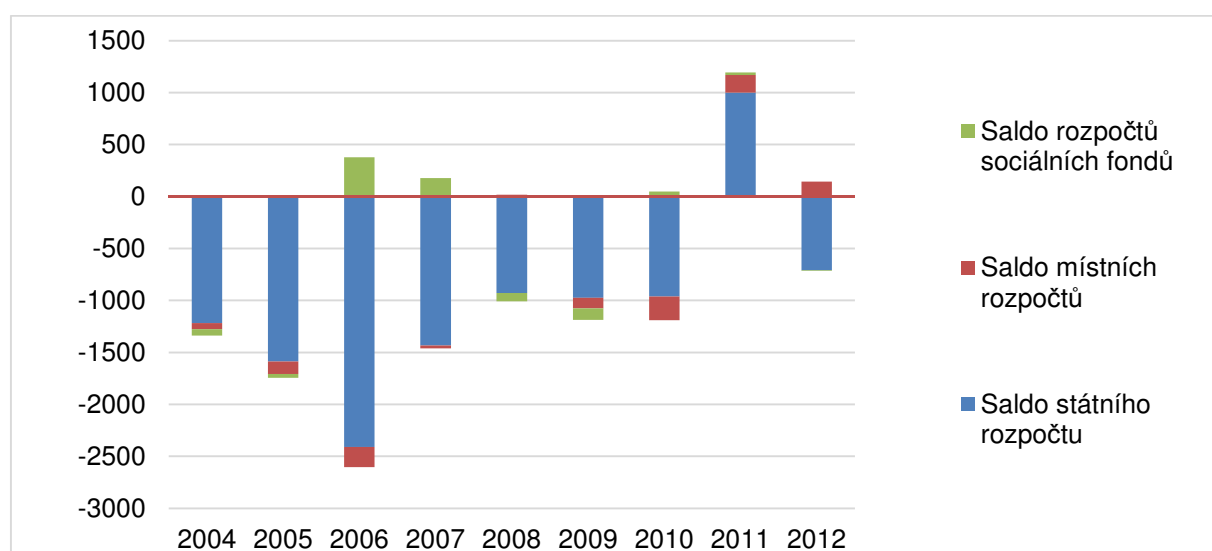

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2014b

Následující Graf č. 3.7, prezentuje strukturu salda veřejných rozpočtů. Stejně jak v letech 1995 až 2003, dominuje podíl státního rozpočtu na celkovém deficitu veřejných rozpočtů. Tento trend je běžný prakticky ve všech zemích Evropské unie.

Výjimkou je jen rok 2011, kdy vláda přijala výše zmíněná jednorázová opatření, které zvýšily příjmy do státního rozpočtu přibližně o 10 % HDP Maďarska. Veřejný rozpočet pak skončil přebytkem 4,3 % HDP. Konkrétně jsou jednotlivá opatření popsána v kapitole č. 4.3.

Graf č. 3. 6: Saldo veřejných rozpočtů v letech 2004 – 2012 (v mld. HUF)

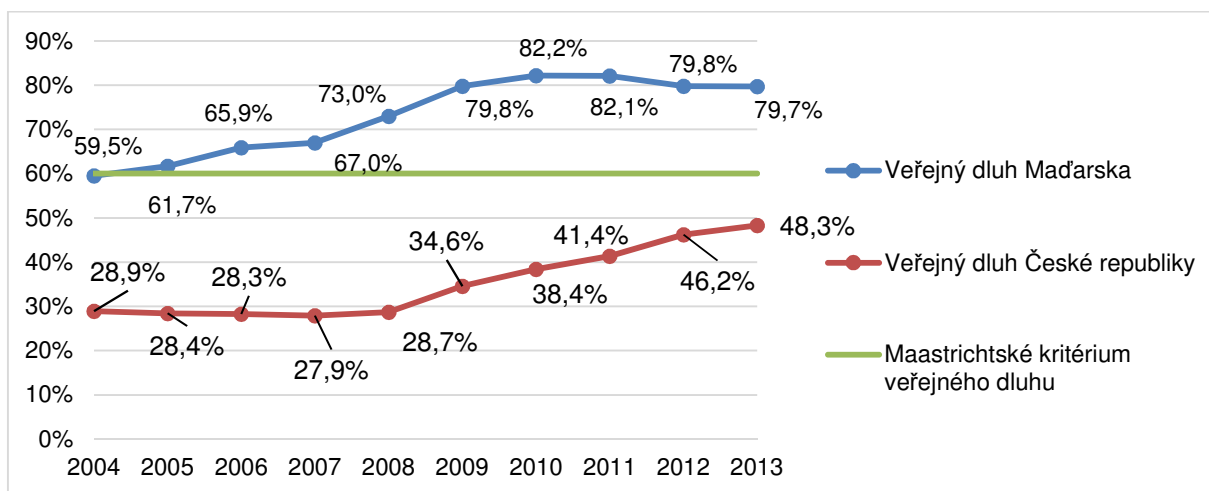

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2014b

3.4.2 Veřejný dluh

Veřejný dluh Maďarska po vstupu do Evropské unie nabral zcela opačný vývoj, než tomu bylo v předchozím období. Z hodnoty 59,5 % HDP v roce 2004 pomalu narostl až na 82,2 % HDP v roce 2010. Vzdaloval se tak od hodnoty konvergenčního kritéria 60 % HDP a k tomu se zařadil mezi nejzadluženější země evropské unie. V Grafu č. 3.7, je opětovně pro srovnání zobrazen i vývoj veřejného dluhu České republiky, který sice až do krizového roku 2008 velice mírně klesal, pak ale začal prudce růst.

Graf č. 3. 7: Vývoj veřejného dluhu v letech 2004 – 2013 (v % HDP)

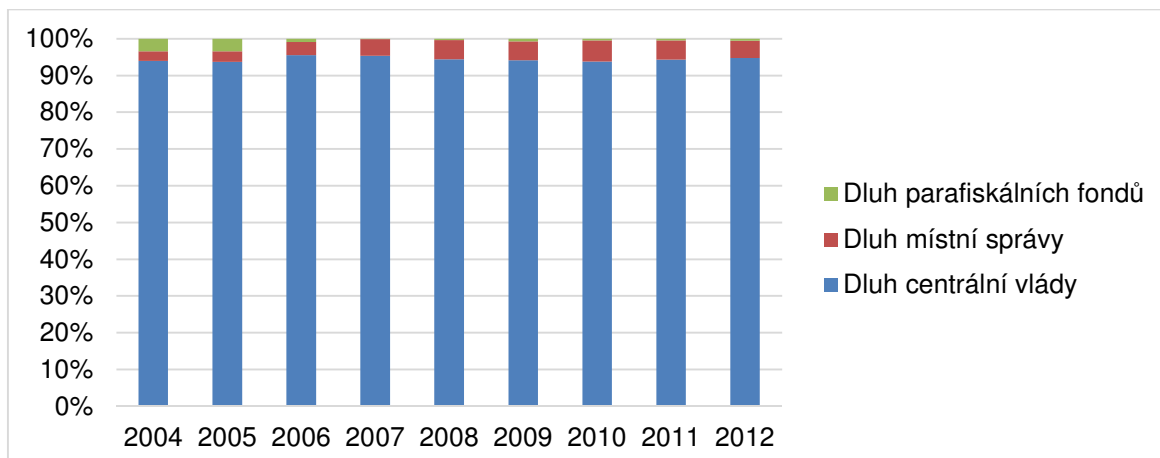
Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2014c

Struktura veřejného dluhu

Struktura veřejného dluhu je popsána z několika hledisek. Jednak je to dle podílu státního dluhu, dluhu místní správy a samosprávy a dluhu parafiskálních fondů na celkovém veřejném dluhu. Dále z hlediska měny, ve které je veřejný dluh denominován a v jaké formě se vyskytuje.

V Grafu č. 3.8, je znázorněna struktura veřejného dluhu Maďarska, dle podílu dluhu státního, dluhu místní správy a samosprávy a parafiskálních fondů. V každém roce představoval státní dluh více než 90 % celkového veřejného dluhu. V rozmezí 3 – 5 % se pohyboval podíl dluhu místní správy a samosprávy. Nejzanedbatelnější zbylou část veřejného dluhu tvoří ve všech letech dluh parafiskálních fondů.

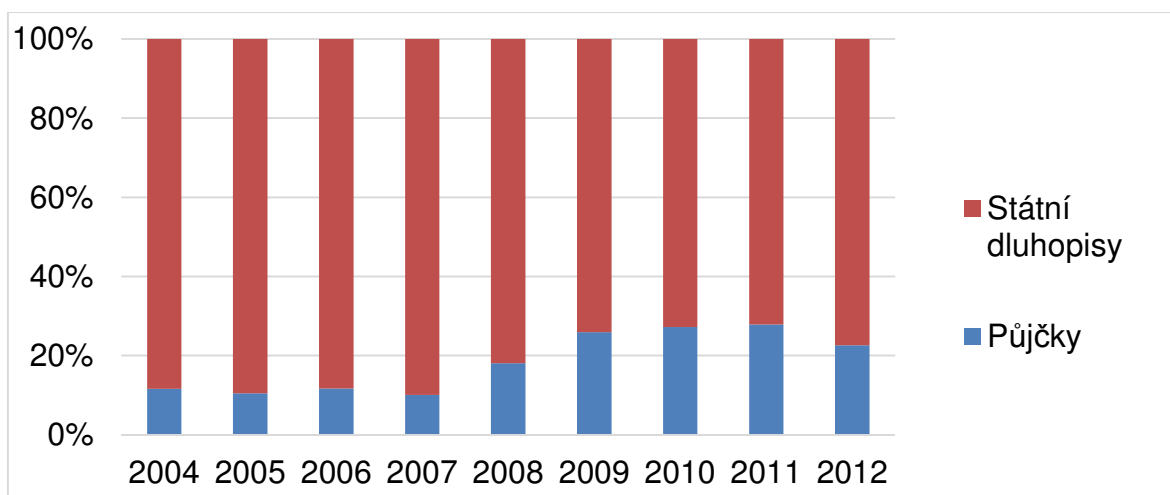
Graf č. 3. 8: Struktura veřejného dluhu dle podílu dluhu státního, dluhu místní správy a samosprávy a parafiskálních fondů v letech 2004 - 2012

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2014b

Struktura veřejného dluhu dle formy je zachycena v Grafu č. 3.9. Po celé období výrazně převládá dluh ve formě státních dluhopisů. Až do roku 2008 státní dluhopisy tvořily více než 80 % veřejného dluhu. Ještě téhož roku je ale vidět postupný nárůst podílu půjček na celkovém veřejném dluhu. Důvod tohoto navýšení podílu, je ve spojitosti s hospodářskou krizí a půjčkou od Mezinárodního měnového fondu (popsáno níže).

Graf č. 3. 9: Struktura veřejného dluhu dle formy v letech 2004-2012

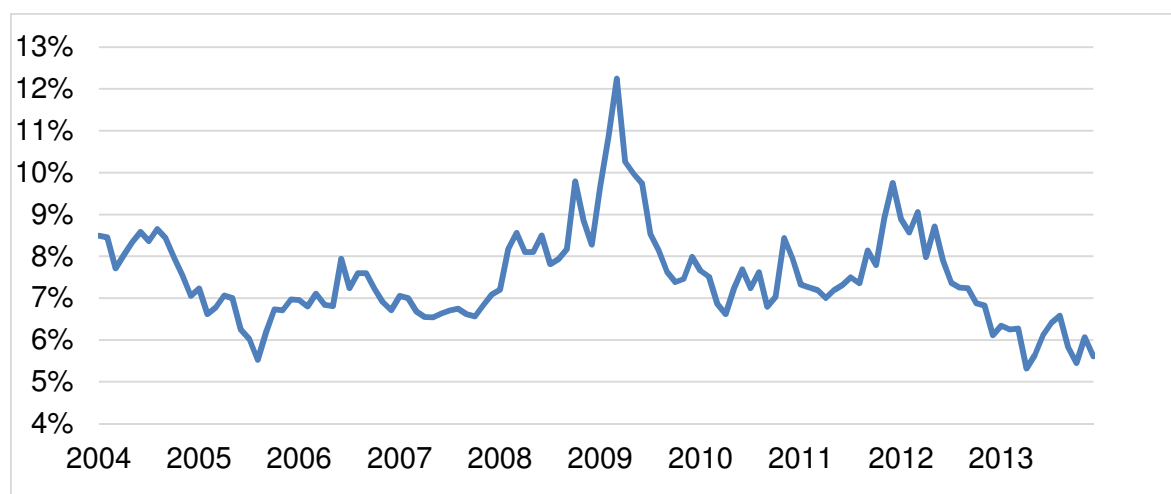

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2014b

Hospodářská krize se také odrazila na růstu výnosnosti maďarských dluhopisů. Maďarské státní cenné papíry začaly být pro světové investory příliš

rizikové, a proto byla také požadována vyšší výnosnost těchto dluhopisů, což znamenalo vyšší náklady na dluh. Vývoj výnosnosti dlouhodobých dluhopisů, (na základě kterých se zjišťuje Maastrichtské kritérium dlouhodobých úrokových sazeb), je vidět v Grafu č. 3.10. Právě vyšší výnosnost dluhopisů byla dalším důvodem nárůstu veřejného dluhu ve formě půjček v Grafu č. 3.9.

Graf č. 3. 10: Vývoj výnosnosti dlouhodobých státních dluhopisů Maďarska v letech 2004-2013

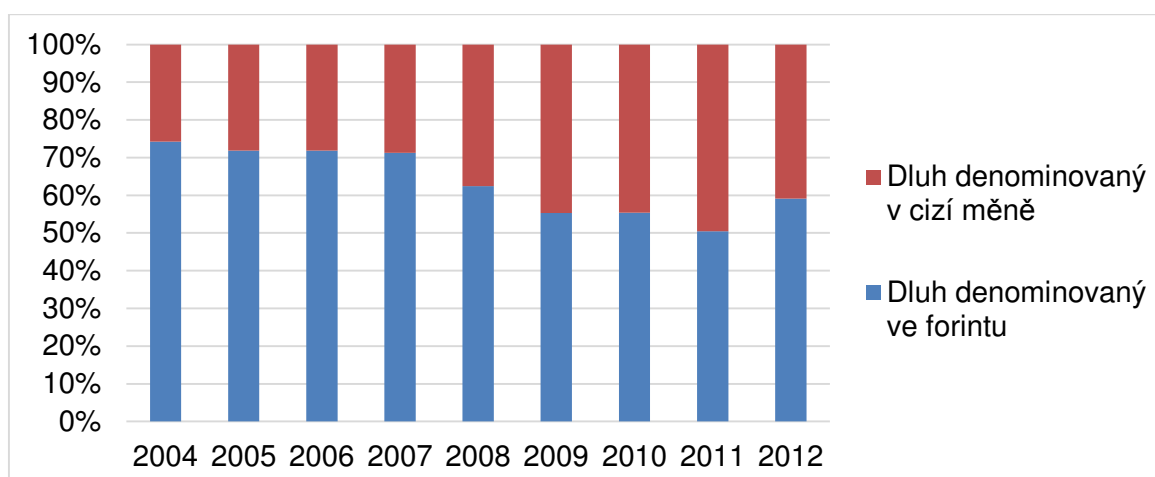

Zdroj: MNB, vlastní zpracování, 2014

V Grafu č. 3.11 je vidět struktura státního dluhu Maďarska dle měny, ve které je denominován. Po celé sledované období převládá dluh denominovaný ve forintu. V letech 2008 až 2011, ale můžeme pozorovat nárůst dluhu denominovaného v jiných měnách. V roce 2011 tvořil dluh v cizí měně 48,5 % z celkového státního dluhu. Velký podíl na tomto nárůstu mají půjčky od Mezinárodního měnového fondu a Evropské unie, které Maďarsku musely poskytnout po vypuknutí krize v roce 2008 (AKK, 2014).

Podrobnější struktura státního dluhu je obsažena v příloze č. 1.

Graf č. 3. 11: Struktura veřejného dluhu dle měny

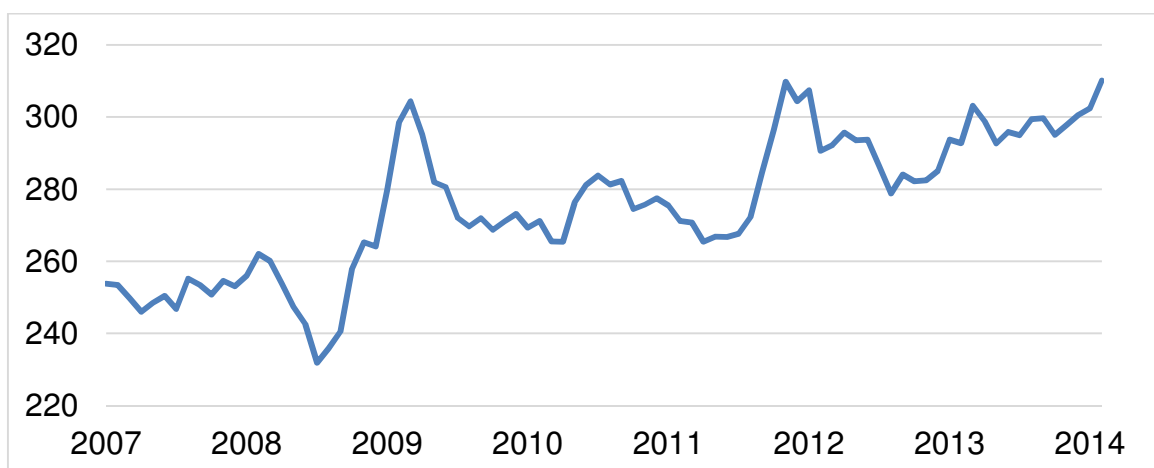
Zdroj: AKK, vlastní zpracování, 2014

Zahraniční pomoc, o kterou Maďarsko v roce 2008 požádalo a mělo podobu koordinovaného programu finanční pomoci, činila 20 mld. EUR. 12,5 mld. EUR poskytl MMF, dalších 6,5 mld. EUR Evropská unie a zbylou částku Světová banka.

Již samotná struktura veřejného dluhu měla však velký podíl na tom, že Maďarsko muselo o finanční pomoc Mezinárodní měnový fond a Evropskou unii požádat. Následkem finanční krize přestali investoři důvěřovat rizikovějším zemím, mezi které patřily i země Střední a Východní Evropy. Investoři začali prodávat maďarské aktiva a následně směňovat forint za jinou měnu. Zvýšená nabídka forintu na devizovém trhu způsobila jeho znehodnocení a reálné zvýšení dluhu (Dědek, 2012).

V Grafu č. 3.9 je zachycen vývoj maďarského forintu vůči euru. Časová řada zahrnuje i předkrizový rok 2007. Ještě v červenci 2008 byl kurz HUF/EUR v průměru 231,9. V březnu roku 2009 to průměrně bylo již 304,4 HUF/EUR.

Graf č. 3. 12: Vývoj kurzu HUF/EUR

Zdroj: MNB, vlastní zpracování, 2014

Zadlužení maďarských domácností

Veřejné zadlužení nebylo jediné, které značně utrpělo znehodnocením forintu. Vlivem nižších úrokových sazeb si oblibu v půjčování v cizích měnách osvojily také maďarské domácnosti a podniky. U domácností to nejčastěji byly hypoteční úvěry ve švýcarských francích, japonských jenech a v eurech. Po znehodnocení forintu nebyla řada domácností úvěry bez fixního úroku schopna splácet. Zhruba polovinu z celkových půjček tvoří hypotéky a nejvyužívanější měnou je švýcarský frank. Ten, po udeření krize sloužil jako bezpečný přístav pro všechny světové investory a velice výrazně posiloval i vůči euru (OECD, 2010).

4 Dopad fiskálních opatření na ekonomiku Maďarska

Poslední kapitola diplomové práce je věnována konkrétní fiskální politice a fiskálním opatřením, která byla v průběhu let v Maďarsku aplikována. V poslední části je zhodnocení dopadu jednotlivých fiskálních opatření na základní makroekonomické ukazatele země.

Fiskální politika státu, která se následně promítá do celkové makroekonomické stability země je součástí politického a hospodářského cyklu země. Prováděná fiskální opatření odrážela politické smýšlení jednotlivých maďarských vlád. V rámci čtvrté kapitoly jsou popisována fiskální opatření v různých časových obdobích. Následuje Tabulka č. 4.1, která prezentuje časový přehled jednotlivých vlád a jejich politickou orientaci v letech 1995 až 2014. Z tabulky je také vidět preference maďarských voličů, která se poměrně pravidelně mění.

Tabulka č. 4. 1: Přehled maďarských vlád v letech 1990-2014

Období	Premiér	Vládní koalice	Ideologie
1990-1994	József Antall	MDF – FKgP – KDNP	Pravice
1994-1998	Gyuly Horn	MSZP – SZDSZ	Levice
1998-2002	Viktor Orbán	Fidesz – FKgP – MDF	Pravice
2002-2006	Péter Medgyessy, Ferenc Gyurcsány	MSZP – SZDSZ	Levice
2006-2010	Ferenc Gyurcsány, Gordon Bajnai	MSZP – SZDSZ	Levice
2010-2014	Viktor Orbán	Fidesz–KDNP	Pravice
2014-?	Viktor Orbán	Fidesz–KDNP	Pravice

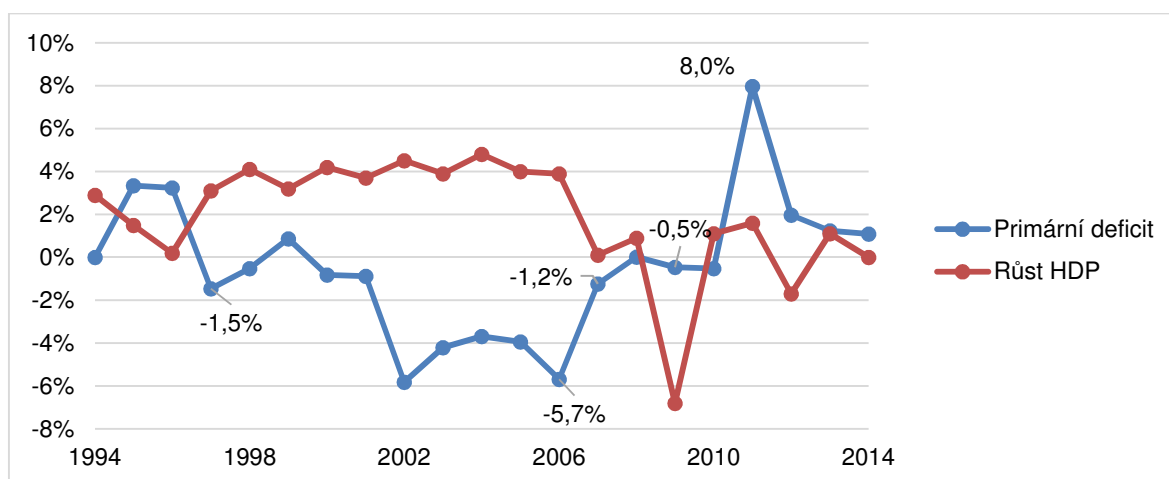
Zdroj: MZV, Parties and Elections, vlastní zpracování, 2014

V grafu č. 4.1 je vidět vývoj primárního deficitu. V první kapitole byl primární deficit definován jako deficit aktuální vlády. Časová řada je uzpůsobena jednotlivým vládním obdobím a je tedy patrné hospodaření jednotlivých vlád. Pro lepší

vypovídací schopnost grafu je jeho součástí i zhodnocení hospodářského vývoje země prostřednictvím růstu HDP.

V letech 2002 – 2006 (vláda Ference Gyurcsányho) je dosahováno nejvyššího primárního deficitu i přesto, že země vykazovala stabilní hospodářský růst v průměru 4,2 % HDP. Naopak od roku 2008 začalo docházet ke stabilizaci veřejných financí a i přes nepříznivý hospodářský vývoj se primární deficity začaly snižovat. Od roku 2011 je primární saldo přebytkové jinak by tomu nemělo být ani v roce 2014 (MMF, 2014).

Graf č. 4. 1: Vývoj primárního deficitu (v % HDP) a vývoj HDP (v %) v letech 1994-2014

Zdroj: MMF, vlastní zpracování, 2014

4.1 Fiskální politika Maďarska před vypuknutím krize

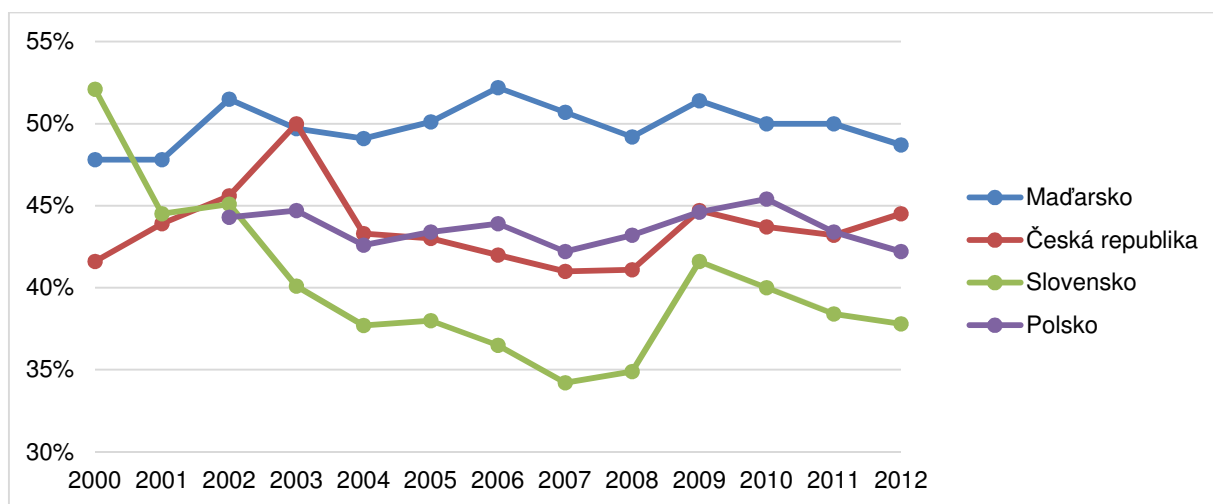
V kapitole č. 3.4, která se věnovala fiskálnímu vývoji Maďarska v letech 2004-2012 byl zaznamenán rychlý nárůst veřejného dluhu, který pramenil především z vysokých rozpočtových deficitů. Vysoké rozpočtové deficity začaly být vykazovány již v roce 2002 a byly následkem uvolněné fiskální politiky, která byla prováděna zejména v letech 2002-2006. Výše primárního deficitu tuto skutečnost potvrzuje. Levicová vláda Ference Gyurcsányho chtěla vytvořit silný sociální stát. Reálný ekonomický základ Maďarska ale takové vizi neodpovídal. V Grafu č. 4.2 je vidět vývoj celkových vládních výdajů v procentech HDP. Maďarsko je zde porovnáváno se zeměmi Visegradské čtverky. Po celé sledované období Maďarsko ve výši

celkových vládních výdajů dominuje. Patrný je i nárůst celkových výdajů v roce 2002 (Eurostat, 2014d).

Aslund (2010) uvádí, že fiskální politika Maďarska se od roku 2002 dala charakterizovat následovně:

- nepřehledný systém invalidních důchodů a celkově vysoký počet invalidních důchodců,
- skokové nárůsty mezd ve veřejném sektoru,
- třinácté důchody a třinácté platy,
- neprovedení žádných potřebných reforem.

Graf č. 4. 2: Celkové vládní výdaje Maďarska v letech 2000-2012 v % HDP

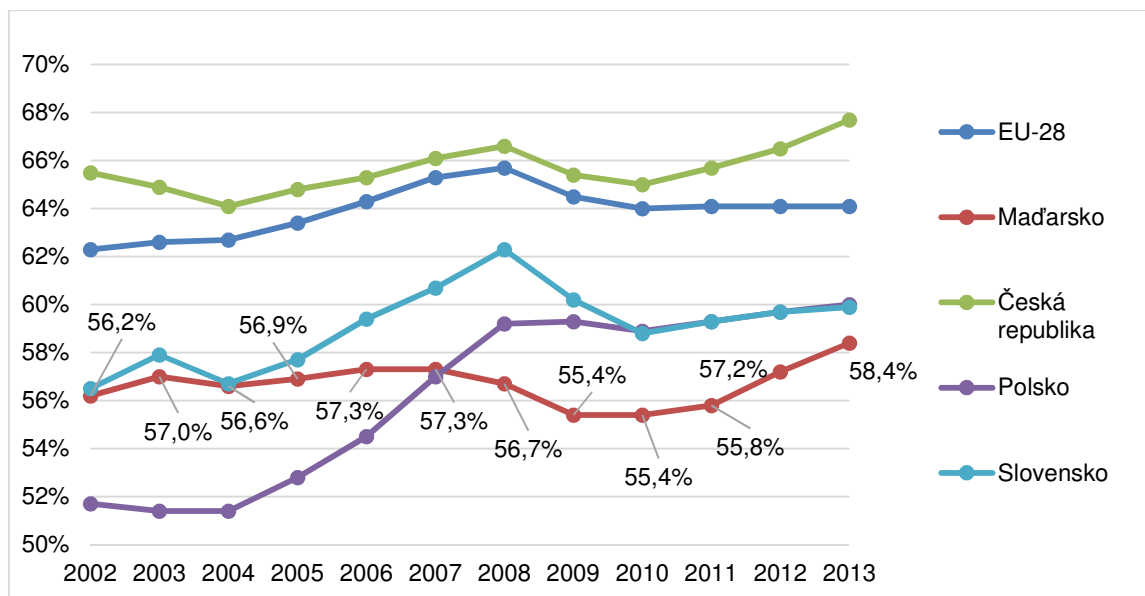
Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2014d

Výdaje ze státního rozpočtu zvyšovala také podprůměrná míra zaměstnanosti ve srovnání s průměrem EU.

V Grafu č. 4.3 je vyjádřena celková zaměstnanost Maďarska ve srovnání s ostatními zeměmi Visegradské skupiny a dále s průměrem Evropské unie. Celková zaměstnanost Maďarska je vůči průměru EU a ČR podstatně nižší. Jedinou zemí, která měla nižší celkovou zaměstnanost, bylo Polsko. V roce 2007 se však Maďarsko v rámci sledovaných zemí dostalo na poslední místo. Příčinou nízké zaměstnanosti byly právě sociální výhody, nepříznivá demografická struktura, která zahrnovala vysoký počet penzistů, které ještě ve značné míře doplňovali důchodci invalidní. V roce 2007 z celkového počtu penzistů bylo přes 12 % invalidních.

Průměr Evropské unie byl 5,8 %. Četnost sociálních výhod nepodporovala zvyšování zaměstnanosti v Maďarsku (Ministry for National Economy, 2014).

Graf č. 4. 3: Vývoj celkové zaměstnanosti v zemích V4 a EU v letech 2002-2013

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2014d

4.2 Fiskální politika Maďarska po roce 2008

Maďarská ekonomika se od poloviny 90. let vyznačovala stabilním hospodářským růstem a klesající mírou nezaměstnanosti. To vše za doprovodu vysokých rozpočtových deficitů. První otřes v maďarské ekonomice nastal v roce 2006, kdy se v médiích objevila audionahrávka ze zasedání Maďarské socialistické strany (MSZP). V této nahrávce předseda strany a premiér Ferenc Gyurcsány promlouvá ke svým poslancům a kritizuje poslední roky jejich vlády. Taktéž se přiznává, že v předvolebním období lhali o skutečném stavu ekonomiky a neprovedli žádné reformy. V roce 2006 byl schodek veřejných rozpočtů 9,4 % HDP. Po zveřejnění této nahrávky se spustila řada veřejných protestů proti vládě a proti premiérovi. Protesty patřily k největším, které v Maďarsku proběhly od roku 1989 (Aslund, 2010).

Maďarská vláda, která ustála nátlak ze strany společnosti i opozičních stran, začala s úspornými opatřeními ještě v roce 2006. K nelibosti veřejnosti se jednalo

zejména o úpravu na příjmové stránce státního rozpočtu, prostřednictvím zvýšené daňové zátěže. Ta byla ve srovnání se zeměmi Evropské unie už tak velmi vysoká. Tabulka č. 4.2 Znárodnjuje celkové daňové příjmy v % HDP. Ve srovnání s ostatními zeměmi Visegradské čtyřky, je daňová zátěž nejvyšší. Patrný je i nárůst daňové zátěže z 37,3 % HDP v roce 2006 na 40,4 % HDP v roce 2007 (EC, 2013).

Tabulka č. 4 2: Celkové daňové příjmy v % HDP (jednoduchá daňová kvóta)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Maďarsko	37,7	37,4	37,3	40,4	40,3	40,1	37,9	37	39,3
ČR	35,9	35,7	35,3	35,9	34,4	33,4	33,5	34,4	35
Polsko	31,5	32,8	33,8	34,8	34,3	31,8	31,8	32,4	32,5
Slovensko	31,5	31,3	29,3	29,3	29,3	28,9	28,1	28,5	28,5

Zdroj: EC, vlastní zpracování, 2013

Růst HDP přibrzdil vlivem úsporných opatření již v roce 2007. Zúčtování žití na dluh však nastalo až ke konci roku 2008. Hospodářská krize zasáhla zadluženou zemi velmi silně. Všechny zmíněné faktory (nedůvěra investorů v rizikovější trhy, výše veřejného dluhu se značným podílem v cizí měně a následné razantní oslabování forintu) způsobily, že Maďarsko stálo na pokraji bankrotu. Záchranou byla ještě téhož roku půjčka od MMF, EU a Světové banky. Finanční pomoc měla především zmírnit napětí na finančních trzích a posílit tak pozici forintu. Dle vývoje forintu se tížený efekt hned nedostavil a naopak se panika mezi investory ještě více rozmohla (AKK, 2008).

Poskytnutí půjčky bylo samozřejmě podmíněno několika podmínkami, které je možné rozdělit do dvou oblastí. První oblastí byl fiskální vývoj a druhou byl bankovní sektor. Fiskální oblast začleňovala opatření na snížení krátkodobých finančních tlaků prostřednictvím úprav ve veřejných výdajích a také regulací mezd a důchodů. Mezi opatření vztahující se k bankovnímu sektoru patřila preventivní rekapitalizace bank, posílení dohledu a oprávnění maďarské dozorčí agentury. Tyto kroky měly zabezpečit schopnost dozorčích orgánů rozpoznat včas riziko a popřípadě provést případná opatření (IMF, 2008).

Ferenc Gyurcsány svou pozici premiéra udržel až do roku 2009, kdy nakonec vlivem špatného hospodářského stavu země a odchodu koaličního partnera (SZDSZ) podal demisi. Jeho místo pak obsadil dosavadní ministr národního hospodářství Gordon Bajnai. Přechodná krizová vláda byla podporována i koaličním partnerem Svazem svobodných demokratů (The Economist, 2009).

Tato vláda pokračovala ve snaze stabilizovat veřejné finance a prosadila další úsporné balíčky. Fiskální opatření dle AKK (2009) a Ministry for National Economy (2011) v roce 2008 a 2009 zahrnovala:

- snížení třináctých důchodů na polovinu (jen u nejnižších důchodů, byl třináctý důchod zachován celý),
- posunutí věkové hranice pro odchod do důchodu,
- zrušení třináctých platů státních zaměstnanců a celkové snížení jejich mzdy,
- omezení řady sociálních benefitů,
- pokračovalo také zvyšování příjmů do státního rozpočtu, prostřednictvím růstu daní. Daň z přidané hodnoty se skokově zvýšila z 20 % na 25 %,
- zavedení nejruznějších poplatků (například administrativní, nebo u lékaře).

Deficit státního rozpočtu se vlivem úsporných opatření podařilo snížit na úroveň 3,8 % HDP v roce 2009. Přitom v roce 2006 ještě atakoval hranici 10 % HDP.

4.3 Fiskální politika vlády Viktora Orbána

Duben roku 2010 ukončil osmileté vládnoucí období socialistů. Parlamentní volby vyhrála středo-pravicová strana Fidezs resp. Fidezs-KDNP (Křesťanskodemokratická lidová strana je malá pravicová strana, jejíž působení v parlamentu je existenčně závislé na straně Fidezs. V roce 2010 spolu vytvořili kandidátku). Z 386 křesel Fidezs obsadil 263, čímž získal ústavní většinu. Pro srovnání - Maďarská socialistická strana získala mandátů pouze 59. V roce 2010

ještě proběhly místní volby, ve kterých Fidezs opětovným celkovým vítězstvím upevnil své postavení. A poprvé v moderních dějinách Maďarska mělo pravicově smýšlející vedení i hlavní město. Maďarsko tak naplno projevilo svou nelibost k politice, která byla poslední dvě volební období prováděna. (EurActiv, 2010).

Nová vláda si za hlavní cíl stanovila snížení zadluženosti Maďarska a snížení rozpočtového deficitu pod 3 % HDP. Maďarsku reálně hrozilo zamezení možnosti čerpání peněz z Evropské unie, protože proti němu bylo vedeno řízení při nadměrném deficitu. V roce 2010 byl vykázán schodek veřejných rozpočtů 4,3 % HDP. Následkem fiskálních opatření byl v roce 2011 naopak vykázán přebytek veřejných rozpočtů 4,3 % HDP. Ohlas Evropské unie a dalších institucí ale pozitivní nebyl. Řada opatření byla značně nestandardní a vyvolávala obavy ohledně jejich demokratického charakteru (Ministry for National Economy, 2011).

Reforma penzijního systému

Reforma penzijního systému, která zavedla tzv. třípilířový penzijní systém, proběhla v Maďarsku již v roce 1997. Z Visegradské skupiny bylo Maďarsko první zemí, která tuto důležitou reformu provedla. První pilíř fungoval na základě průběžného financování a všechny výdělečně činné osoby do ní musely přispívat. Druhý pilíř, tvořený soukromými penzijními fondy, byl povinný pro každého nového účastníka trhu práce a pro ostatní osoby byl stanoven konečný termín, do kdy se mohou lidé do druhého pilíře zapojit. Lhůta byla stanovena na podzim roku 1999 a dobrovolně se do druhého pilíře zapojilo přes dva milióny maďarských občanů. Povinně se pak v průběhu dalších let zapojil další milión občanů. V roce 2010 si v druhém pilíři spořilo na tři miliony maďarských občanů. Poslední třetí pilíř umožňoval dobrovolné spoření v penzijních fonděch.

V roce 2010 se vláda Viktora Orbána rozhodla pro radikální krok, jak zvýšit příjmy do státního rozpočtu. Reformu z roku 1997 zrušila a převedla peníze z druhého pilíře zpátky do prvního. Na konci roku 2010 byl návrh schválen a účastníci fondového spoření se museli do ledna roku 2011 vrátit do prvního pilíře a převést tam i peníze. Pokud by tak neučinili, v budoucnu by neměli nárok na státní důchod a byli by odkázáni jen úspory z druhého pilíře. Na soukromých penzijních účtech bylo celkově naspořeno v přepočtu přibližně 270 mld. korun (ČT24, 2010).

Penzijní reforma, která v podstatě znárodnila penzijní úspory, vyvolala nesouhlas ekonomických odborníků světových organizací včetně MMF a EU a v neposlední řadě samotných účastníků druhého pilíře. V Evropě bylo takovéto hospodářské opatření naprostou raritou. Vláda své rozhodnutí ospravedlňovala dlouhodobou finanční neudržitelností systému a rizikovostí spoření ve fondech.(Ministry for National Economy, 2011).

Úpravy v daňovém systému a bankovní daň

Daňový systém po nástupu nové vlády prošel řadou změn. Všechny změny byly zaměřeny na snížení rozpočtového deficitu, ale i podpoření ekonomického růstu. Větší daňová zátěž byla přenesena na velké a bohaté podniky a na banky. Dle vlády by následky řešení krize neměly nést rodiny s dětmi, důchodci a ani běžní pracující občané. Mezi běžné úpravy daňového systému Maďarska patřily například:

- zavedení rovné sazby daně z příjmu fyzických osob ve výši 16 %,
- základní sazba daně z přidané hodnoty byla z původních 25 % zvýšená na 27 % (Maďarsko se dostalo na první příčku ve výši této sazby daně v zemích EU),
- snížení sazby z příjmů právnických osob pro malé a střední podniky,
- zvýšení vybraných spotřebních daní - příkladem může být tzv. hranolková daň z nezdravých produktů, zvýšení sazby daně z příjmu energetických firem.

Docílit žádaného snížení rozpočtového deficitu si ale vyžádalo zavedení mimořádných daní, které se opět staly terčem kritiky nejen ze strany Evropské unie.

Bankovní daň byla původně zavedena na tři roky s tím, že již v roce 2013 měla být snížena na polovinu. Kromě bankovních institucí se týkala i pojišťoven nebo brokerských firem. Bankovní systém oslabuje mimo samotné výrazné bankovní daně i vládní opatření vztahující se k zadluženosti domácnosti v devizách. Domácnosti si můžou při splácení hypotečního úvěru zvolit z několika variant. Příkladem je částečná fixace kursu - převedení úvěrů z cizí měny na forint a další. Cílem vládního programu byla především podpora domácností, a tak náklady nesly samozřejmě částečně i banky.

Mimořádná a zároveň kuriózní byla 98 % *daň z odstupného*. Týkala se manažerů veřejných podniků a platila se i zpětně od ledna roku 2005.

Fiskální balíčky v roce 2012

Vzhledem k hospodářskému vývoji a opětovnému posilování forintu na konci roku 2011 a začátkem roku 2012 přijala vláda v roce 2012 další fiskální balíček. Ten zejména zvyšoval sazby daní, popřípadě daně zachovával.

K nelibosti bank byla v roce 2013 v plné výši zachována bankovní daň, která měla být toho roku snížena na polovinu. Bankám se dále zvýšily transakční daně na finanční operace (například za výběr z automatů). Byla zavedena přísnější kontrola platby daně z přidané hodnoty.

Na druhou stranu došlo k další podpoře malého a středního podnikání. Malé firmy a živnostníci do určitého obrátu mohli využívat speciálních daňových pravidel pro malé firmy (Ministry for National Economy, 2011; Businessinfo, 2013).

Fiskální balíčky v roce 2013

V roce 2013 byly v rámci udržení deficitu veřejných financí pod 3 % HDP vyhlášeny další dva balíčky úsporných opatření.

První balíček byl ministrem pro národní hospodářství představen v květnu roku 2013. Fiskální opatření zmrazila přes 90 mld. HUF, což činilo přibližně 0,3 % HDP. Součástí bylo také prohlášení, že v případě potřeby dojde k dalšímu zvýšení některých daní.

Ještě téhož roku v srpnu byl přijat další balíček fiskálních opatření. Jednalo se zejména o zvýšení daní a zavedení dalších nových daní. Zvýšená byla např. transakční daň nebo telekomunikační daň. Nově zavedenou daní byla hospodářská daň. Zvýšené daňové příjmy přinesly do státního rozpočtu přes 100 mld. HUF. Na základě těchto opatření uznala Evropská komise, že Maďarsko provedlo potřebné kroky k dlouhodobé stabilitě veřejných financí. Na základě vykázaných deficitů a prognóz bylo řízení o nadměrném deficitu s Maďarskem uzavřeno.

(Ministry for National Economy, 2011; Businessinfo, 2013).

V roce 2010 začalo vyjednávání s MMF o další finanční výpomoci, avšak jednání ztroskotalo na odlišných představách jednotlivých zástupců. Mezinárodnímu měnovému fondu se nelíbila chystaná opatření vlády (zejména penzijní reforma a bankovní daň) a Maďarsko odmítlo přistoupit na podmínky MMF. V roce 2012 byla jednání obnovena a Maďarsko bylo ochotno částečně ustoupit kladeným podmínkám (Patria, 2011).

Dohoda o úvěru se ale ani tentokrát neuskutečnila a neshody vyústily v předčasném splacení půjčky, kterou Maďarsko od MMF mělo. Poslední splátka byla plánovaná na březen roku 2014, dluh byl však splacen již v roce 2013. Na předčasné splacení dluhu si Maďarsko muselo půjčit jinde a předpokládá se, že půjčka byla za vyšší úrok. Následně po odeslání poslední splátky na účet MMF vyzval guvernér centrální banky György Matolcsy Mezinárodní měnový fond, aby uzavřel svou pobočku v Budapešti (Patria, 2013).

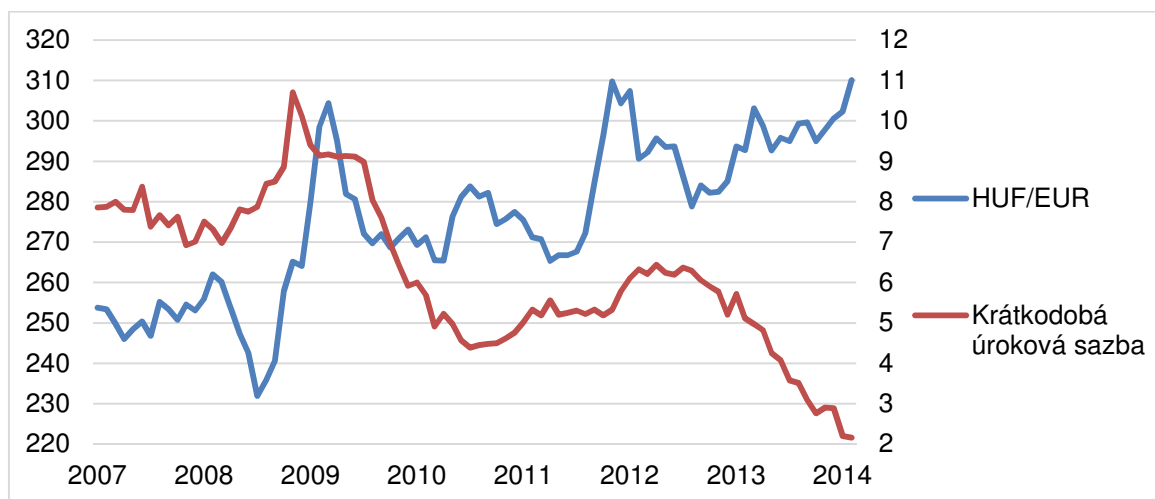
4.4 Role centrální banky Maďarska v průběhu krize

Slabý hospodářský růst v roce 2007 se centrální banka snažila podpořit snížením úrokové sazby. Oslabování forintu ale centrální banku donutilo sazbu zvednout až na 11,25 %. Odezva na zvýšení však byla velmi slabá a forint nezačal posilovat podle představ (AKK, 2009).

Průměrné zvyšování sazby je v Grafu č. 4.4 je vidět přibližně i od roku 2011 kdy forint začal opět výrazně oslabovat. Překvapivá je monetární politika banky v roce 2013 a 2014. I přes další značné oslabování forintu, centrální banka úrokovou sazbu naopak snižovala. Chtěla tak podpořit především maďarskou ekonomiku.

Centrální banka, resp. zákon o centrální bance byl jednou z příčin sporů mezi Maďarskem, Evropskou unií a Mezinárodním měnovým fondem. Zákon o centrální bance byl schválený v roce 2011 a přerušil obnovené jednání Maďarska a MMF o finanční pomoci. Dle MMF a EU zákon omezoval pravomoci centrální banky a narušoval tak její nezávislost. V roce 2012 za účelem dalšího obnovení jednání s MMF Maďarsko zákon o centrální bance pozměnilo (ČT24, 2012).

Graf č. 4. 4 Vývoj kurzu HUF/EUR a krátkodobé úrokové sazby

Zdroj: MNB, vlastní zpracování, 2014

4.5 Vývoj základních makroekonomických ukazatelů

Fiskální politika státu ovlivňuje bezesporu celkový vývoj dané ekonomiky. Náplní této poslední části diplomové práce je zhodnocení, jak se fiskální politika Maďarska promítla do celkového vývoje země, prostřednictvím základních makroekonomických ukazatelů.

Tabulka č. 4.3 uvádí základní makroekonomické ukazatele od roku 1995 do roku 2003. Jak z předchozích kapitol, tak z tabulky je patné, že prakticky po celé sledované období docházelo ke snižování veřejného dluhu. Deficity veřejných rozpočtů přitom nelze považovat za nikterak nízké. Jen v roce 2000 byl deficit veřejných rozpočtů přijatelný na úrovni 3 % HDP. Ekonomika Maďarska ale od roku 1996 stabilně rostla a podíl veřejného dluhu na HDP se tak snižoval. Ve sledovaném období klesla i míra nezaměstnanosti, v roce 2001 a 2002 byla pouhých 5,6 %. Došlo také ke stabilizaci inflace (Eurostat, 2014e).

Tabulka č. 4 3: Vývoj základních makroekonomických ukazatelů Maďarska v letech 1995-2003

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Růst HDP (%)	n.a	0,2	3,1	4,1	3,2	4,2	3,7	4,5	3,9
Inflace (HICP, %)	n.a	n.a	18,5	14,2	10,0	10,0	9,1	5,2	4,7
Nezaměstnanost (%)	n.a	9,9	9,1	8,7	6,9	6,3	5,6	5,6	5,8
Deficit veřejných rozpočtů (%)	-8,8	-4,4	-6,0	-8,0	-5,5	-3,0	-4,1	-9,0	-7,3
Veřejný dluh (%)	85,6	72,4	62,9	60,9	60,8	56,1	52,7	55,9	58,6

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2014e

Vývoj Maďarska v prvních letech po vstupu do Evropské unie, je možné hodnotit ze dvou úhlů pohledu. Prvním je pohled zahraničního investora, který zvažuje cílovou destinaci své investice. Maďarsko bylo až do roku 2008 velmi oblíbeným cílem zahraničních investorů. Ani ratingové společnosti veřejný dluh Maďarska nehodnotily do poslední chvíle příliš negativně. 17.10 2008 bylo hodnocení veřejného dluhu, dle ratingové agentury Moody's na úrovni **A2** (bezpečná investice, náchylná na ekonomické změny). 31. 3. 2010 to již bylo **Baa1** a 24. 11. 2011 **Ba1**, což již spadá do spekulativní investice. (AKK, 2014).

Druhý pohled hodnotí Maďarsko především z fiskálního ohledu. Maďarská ekonomika sice stále rostla, nezaměstnanost byla na přijatelné úrovni, ale deficity veřejných rozpočtů byly tak vysoké, že začalo docházet k poměrně rychlému nárůstu veřejného dluhu. V roce 2006, kdy sama vláda nechtěně veřejně prohlásila, že se dopustila mnoha chyb, byla naprosto zřetelná příčina růstu ekonomiky. Růst HDP byl z velké části generován zadlužením domácností a státu. V roce 2007 následkem úsporných opatření došlo k ochlazení růstu a následná hospodářská krize neukázněnou fiskální politiku ukázala v pravém světle. Vzrostla míra nezaměstnanosti, nejvýše na 11,2 % v roce 2010 a veřejný dluh se dostal na úroveň 82,2 % HDP. Maďarsko po udeření krize muselo začít provádět restriktivní fiskální politiku. Pro zvýšení příjmů do státního rozpočtu nestačilo jen zeštíhlení veřejných výdajů. Namísto podpoření ekonomiky například prostřednictvím snížení daní nastal opak a daně začali skokově růst. Místo proticyklické hospodářské politiky byla naopak prováděna procyklická politika. Ačkoliv byla snaha, aby zvýšenou daňovou zátěž nenesli rodiny s dětmi, důchodci a ani běžní pracovníci, rapidně zvýšené

nepřímé daně se ale dotkly všech. Vzhledem ke struktuře zadlužení státu a domácností, nepřicházela podpora ani ze strany centrální banky. Vlivem oslabování forintu musela zvyšovat úrokové sazby. K jejich snížení i přes stále oslabování měny začalo docházet v roce 2013. Dobrý vztah mezi premiérem a guvernérem centrální banky, vyvolával diskuze ohledně záměrné podpory oživení ekonomiky. Blížily se totiž další volby a podpora ekonomiky v předvolebním období je pro vládnoucí stranu více, než žádoucí.

Tabulka č. 4.4 udává vývoj základních makroekonomických ukazatelů v letech 2004 až 2013. Maďarsko viditelně snížilo deficity veřejných rozpočtů i době světové hospodářské krize. Pokud bude ukázněná fiskální politika pokračovat i v dalších letech a oprostí se od netradičních fiskálních opatření, může být Maďarsko

Tabulka č. 4 4: Vývoj základních makroekonomických agregátů v letech 2004 až 2013

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Růst HDP (%)	4,8	4,0	3,9	0,1	0,9	-6,8	1,1	1,6	-1,7	1,1
Inflace (HICP, %)	6,8	3,5	4,0	7,9	6,0	4,0	4,7	3,9	5,7	1,7
Nezaměstnanost (%)	6,1	7,2	7,5	7,4	7,8	10,0	11,2	10,9	10,9	10,2
Deficit veřejných rozpočtů (%)	-6,5	-7,9	-9,4	-5,1	-3,7	-4,6	-4,3	4,3	-2,0	-3
Veřejný dluh (%)	59,5	61,7	65,9	67,0	73,0	79,8	82,2	82,1	79,8	79,7

Zdroj: Eurostat, 2014e

5 Závěr

Fiskální politika, jako součást hospodářské politiky, ovlivňuje celkový ekonomický vývoj jednotlivých zemí. V Maďarsku byl vývoj fiskální politiky zcela zásadní vzhledem k jeho současnému ekonomickému stavu.

Cílem diplomové práce bylo zhodnocení dopadu fiskální politiky Maďarska na jeho ekonomiku. Pro naplnění cíle byla diplomová práce celkem rozdělena do pěti kapitol. První a pátou kapitolu tvořil úvod a závěr. Druhá kapitola byla teoretickým základem pro zbývající kapitoly. A její hlavní náplní bylo obecně charakterizovat fiskální politiku a zejména pak fiskální nerovnováhu. Fiskální nerovnováha, ať už krátkodobá, nebo dlouhodobá byla pro Maďarsko charakteristická po celé období jeho novodobých dějin.

Třetí kapitola popisovala fiskální vývoj Maďarska a to celkově ve třech časových úsecích. První období se zaměřilo na fiskální vývoj v předtrasformačním období až do roku 1995. Maďarsko bylo v době při přechodu z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní, před ostatními socialistickými zeměmi napřed. Již od 70. let 20. století provádělo tržní reformy, jako například postupnou liberalizaci cen nebo decentralizaci rozhodování na úroveň podniků. Tržní reformy ale nebyly důsledné. Kombinace centrálně plánované ekonomiky s ekonomikou tržní (přezdívaná taktéž gulášový socialismus) stála Maďarsko jeho makroekonomickou stabilitu. Rostlo jeho vnější zadlužení a nebyl vykazován ani přílišný růst. V 80. letech to byl dokonce hospodářský pokles v průměru 4 % HDP. Státní dluh byl v roce 1990 72,6 %. V roce 1989, když se centrálně plánované ekonomiky rozhodovaly o zvolení transformační strategie, zapříčinili právě tržní reformy volbu gradualistické strategie. Jejím charakteristickým rysem bylo rozložení transformace do delšího časového období a očekáván byl menší hospodářský pokles než u šokové terapie. Ta prosazovala okamžitou liberalizaci trhů doprovázenou tvrdými stabilizačními opatřeními. Značný hospodářský pokles ale nastal v každé ekonomice, bez ohledu na zvolenou strategii. Rozdíl spočíval v délce trvání hospodářského poklesu, v Maďarsku přetrvával i v době kdy zemích aplikujících šokovou terapii, došlo k obratu a jejich ekonomika začala růst. Zvolená transformační strategie se později ukázala jako špatná volba.

V průběhu první poloviny 90. let se zadlužení ještě zvyšovalo. Vrcholem byl rok 1993, úroveň státního dluhu dosahovala hodnoty 86,6 % HDP.

Druhé zkoumané období pokrývalo období od roku 1995 až do vstupu Maďarska do Evropské unie. Vlivem dosavadního nepříznivého ekonomického vývoje přijala vláda v březnu 1995 tzv. „Bokrosuv balík“. Jednalo se o soubor stabilizačních a restriktivních opatření. Opatření donutila Maďarsko se uskomnit a ekonomika se postupně stabilizovala. Saldo veřejných rozpočtů, bylo po celé období deficitní (například v roce 1998 byl deficit veřejných rozpočtů 8 % HDP). Vlivem stabilního hospodářského růstu se ale podíl veřejného dluhu na HDP snižoval. Nejníže na hodnotu 52,7 % HDP.

Poslední časové období, které bylo součástí třetí kapitoly, analyzuje fiskální vývoj Maďarska nejpodrobněji. Vývoj rozpočtového deficitu navázal na vysoké hodnoty z předešlých let (již v roce 2002 byl deficit veřejného rozpočtu 9 % HDP). Evropská unie tak začala s Maďarskem vést Proceduru při nadměrném deficitu. Ta je zahájena se státem EU, který má nadměrný deficit a danému státu jsou následně uložena doporučení k nápravě. Ke snižování deficitu začalo docházet v roce 2006, kdy se hodnota deficitu veřejného rozpočtu začala přibližovat k referenční hranici 3 % HDP. V roce 2011 byl dokonce vykázán přebytek 4,3 % HDP. Veřejný dluh se v tomto období začal podstatně zvyšovat. Z 59,5 % HDP v roce 2004 na 82,2 % HDP v roce 2010. Analyzována byla také struktura veřejného dluhu. Přičemž nejvýznamnější byla struktura veřejného dluhu z hlediska měny, ve které je denominován. V roce 2008 byl podíl veřejného dluhu denominovaného v cizí měně 37,4 %. V roce 2008 vlivem hospodářské krize začalo docházet k prudkému oslabování forintu. Investoři se obávali rizikovějších trhů a zbavovali se proto maďarských aktiv, následovalo převýšení nabídky forintu nad poptávkou. Ještě v červenci 2008 byl kurz HUF/EUR v průměru 231,9. V březnu roku 2009 to průměrně bylo již 304,4 HUF/EUR. Ke konci roku 2008 stálo Maďarsko na pokraji bankrotu a muselo požádat o finanční pomoc. Tu souhrnně poskytl MMF, EU a Světová banka. Celková výše půjčky byla 20 mld. EUR.

Náplní čtvrté kapitoly bylo popsání konkrétní fiskální politiky Maďarska, která vedla až k hrozícímu v roce 2008. Zhodnocen byl také její dopad na ekonomiku země. Výchozí podmínky Maďarska v začátku budování tržní ekonomiky, byly ovlivněny vysokým zadlužením, které si neslo z doby centrálně plánované ekonomiky. Maďarsko ale upřednostňovalo žití na dluh i v následujících letech.

Počátek neúspěchu lze spatřit v roce 2002. Nová levicová vláda Ference Gyurcsányho, započala šestileté období uvolněné fiskální politiky. Přes stabilní hospodářský růst vykazoval stát primární deficit, zapříčiněné vysokými vládními výdaji (52,2 % HDP v roce 2006, například vládní výdaje České republiky byly 42 % HDP). Nepřehledný systém invalidních důchodů, skokové nárůsty mezd ve veřejném sektoru, třinácté důchody a třinácté platy, neprovedení žádných potřebných reforem. To byly charakteristické znaky fiskální politiky Maďarska v letech 2002-2006. V roce 2006 již došlo k prvnímu otřesu v Maďarské ekonomice. V médiích objevila audionahrávka, kde premiér promlouvá ke svým poslancům a kritizuje poslední roky jejich vlády. Dále se přiznává, že v předvolebním období lhali o skutečném stavu ekonomiky. Ještě v roce 2006 začala stabilizace veřejných financí. Jednalo se zejména o změny na příjmové stránce (zvyšování daní). V roce 2007 v návaznosti na úsporná opatření došlo k poklesu růstu HDP na 0,1 % HDP, oproti 3,9 % v roce 2006. Krize zasáhla Maďarsko zadlužené a s nevhodnou strukturou veřejného dluhu. Dopad krize na Maďarsko byl proto mnohem výraznější než v jiných zemích EU.

V roce 2010 proběhly v Maďarsku volby, ze kterých vítězně vzešla pravicová strana Fidezs a premiérem se stal Viktor Orbán. Pokračovaly úsporná opatření, z nichž některá byla Evropskou unií a MMF přijímána velice nelibě. Nejkontroverznější bylo znárodnění penzijních úspor z druhého fondového pilíře. Došlo tak k zrušení reformy, která zavedla třípilířový systém již v roce 1997. Následkem tohoto opatření, byl přebytek veřejných rozpočtů 4,3 % HDP v roce 2011. V roce 2012 a 2013 připravila vláda několik fiskálních balíčků, aby Maďarsko opustilo Proceduru při nadměrném deficitu. To se mu v roce 2013 povedlo. Nicméně fiskální politika, prováděná vládou Viktora Orbána, vedla ke sporu mezi Maďarskem, EU a MMF. Vztah Maďarska a zejména MMF je dodnes velice vlažný. MMF pochybuje o demokratickém charakteru jednotlivých opatření. Maďarsko ale díky daným opatřením, zvládá své veřejné zadlužení snižovat. A obešlo se i bez další mezinárodní finanční pomoci, aby svou kontroverzní fiskální politiku uhájilo. Viktor Orbán je významná evropská osobnost, jehož vláda i přes řadu fiskálních restrikcí obhájila ve volbách v roce 2014 své postavení.

Seznam použité literatury

ASLUND, Anders, 2010. *The last Shall Be the First. The East European Financial Crisis*. Washington DC. ISBN 978-0-88132-521-8.

BUSINESSINFO.CZ, 2013. Maďarsko: Finanční a daňový sektor [online]. Businessinfo, 2013 [cit. 15. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/madarsko-financni-a-danovy-sektor-18569.html>.

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA, 2014a. *Kritéria konvergence* [online]. ČNB, 2014 [cit. 2. 2. 2014]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni_vztahy/cr_eu_integrace/eu_integrace_04.html.

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA, 2014b. *Hospodářská a měnová politika v EU* [online]. ČNB, 2014 [cit. 2. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni_vztahy/cr_eu_integrace/#stabilita.

ČESKÁ SPOŘITELNA, 2014. *Měsíčník EU aktualit* [online]. CSAS, 2014 [cit. 23. 1. 2014]. Dostupné z: http://www.csas.cz/static_internet/cs/Evropska_unie/Mesicnik_EU_aktualit/Mesicnik_EU_aktualit/Prilohy/mesicnik_2014_03.pdf.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014. *Mimořádné revize národních účtů* [online]. ČSÚ, 2014 [cit. 30. 1. 2014]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.avizo_revize.

ČT24, 2010. *Maďarští poslanci zvedli ruce pro znárodnění soukromých důchodů* [online]. ČT24, 2010 [cit. 30. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/109768-madarsti-poslanci-zvedli-ruce-pro-znarodneni-soukromych-duchodu/>.

ČT24, 2012. *Maďarsko ustoupí a změnění kontroverzní zákon. Potřebuje peníze* [online]. ČT24, 2012 [cit. 30. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/184238-madarsko-ustoupi-a-zmeni-kontroverzni-zakon-potrebuje-penize/>.

DVOŘÁK, Pavel, 2008. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-075-1.

EURACTIV, 2010. *Maďarský Fidesz získal ústavní většinu* [online]. EurActiv, 2010 [cit. 17. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/evropske-volby-2009/clanek/madarsky-fidesz-ziskal-ustavni-vetsinu-007416>.

EUROPEAN COMMISSION, 2013. *The Council of the European Union* [online]. EC, 2013 [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/30_edps/126-12_council/2013-06-21_hu_126-12_council_en.pdf.

EUROSTAT, 2014a. *General government gross debt* [online]. Eurostat, 2014 [cit. 15. 1. 2014]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde410&plugin=1www.oecd.org/statistics/>.

EUROSTAT, 2014b. *Government statistics* [online]. Eurostat, 2014 [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/government_finance_statistics/data/database.

EUROSTAT, 2014c. *General government gross debt* [online]. Eurostat, 2014 [cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde410&plugin=1>.

EUROSTAT, 2014d. *Employment rates by sex, age and nationality (%)* [online]. Eurostat, 2014 [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_ergan&lang=en.

HAMERNÍKOVÁ Bojka a Alena MAAYTOVÁ et al, 2010. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-497-0.

EUROSTAT, 2014e. *Statistics*, 2014 [cit. 1. 4. 2014]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>.

INTERNATIONAL MONETARY FUND, 2014. *Report for Selected Countries and Subjects* [online]. IMF, 2014 [cit. 17. 3. 2014]. Dostupné z: http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=108&pr.y=12&sy=1995&ey=2014&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=944&s=GGXCNL_NGDP%2C GGXONLB_NGDP&grp=0&a=#cs2.

INTERNATIONAL MONETARY FUND, 2008. *IMF Agrees \$15.7 Billion Loan to Bolster Hungary's Finances* [online]. IMF, 2008 [cit. 17. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2008/CAR110608A.htm>.

IZÁK, Vratislav, 2005. *Fiskální politika*. Praha: Oeconomica. ISBN 80-245-0976-8.

JÁNOS, Kornai, 1990. *Cesta ke svobodné ekonomice*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0273-1.

MAGYAR NEMZETI BANK OF HUNGARY, 2014. *Statistical time series* [online]. MNB, 2014 [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z: http://english.mnb.hu/Statisztika/data-and-information/mnben_statisztikai_idosorok.

MAGYAR ÁLLAMPAPÍR, 2014. *Statistics* [online]. AKK, 2014 [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <http://akk.hu/object.60836dee-9252-4ba0-b6e4-f82d1a77e2c4.ivy>.

MAGYAR ÁLLAMPAPÍR, 2008. *Debt Management Report 2008* [online]. AKK, 2008 [cit. 17. 3. 2014]. Dostupné z: http://www.akk.hu/kepek/upload/2009/AKK_2008_eves_EN_web.pdf.

MAGYAR ÁLLAMPAPÍR, 2009. *Debt Management Report 2009* [online]. AKK, 2009 [cit. 17. 3. 2014]. Dostupné z: http://www.akk.hu/kepek/upload/2011/DebtManagementReport_2009.pdf.

ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT, 2014. Finance [online]. OECD, 2014 [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/#>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ, 2014. *Maďarsko* [online]. MZV, 2014 [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/maďarsko/politika/vnitropoliticka_charakteristika.html.

MINISTRY FOR NATIONAL ECONOMY, 2011. *Hungary's Structural Reform Programme 2011 – 2014: Based on the political thesis of the Széll Kálmán Plan* [online]. Ministry for National Economy, 2011 [cit. 17. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.kormany.hu/download/b/23/20000/Hungary's%20Structural%20Reform.pdf>.

OCHRANA, Pavel, 2010. *Veřejný sektor a veřejné finance*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3228-8.

ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT, 2010. *OECD Economic Surveys: Hungary 2010* [online]. OECD, 2010 [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/oecd-economic-surveys-hungary-2010_eco_surveys-hun-2010-en#page91.

PARTIES AND ELECTIONS, 2014. *Hungary* [online]. Parties and Elections, 2014 [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.parties-and-elections.eu/hungary.html>.

PATRIA, 2011. Maďarsko obnoví jednání s MMF, bude chtít preventivní dohodu. Forint sílí [online]. Patria, 2011 [cit. 30. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.patria.cz/zpravodajstvi/1951357/maďarsko-obnovi-jednani-s-mmf-bude-chtit-preventivni-dohodu-forint-sili.html>.

PATRIA, 2013. Maďarsko splatilo předčasně úvěr od MMF, chystá emisi dluhopisů [online]. Patria, 2013 [cit. 30. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2251467/madarsko-splatilo-predcasne-uver-od-mmf-chysta-emisi-dluhopisu.html>.

PEKOVÁ, Jitka, 2008. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. 4. vyd. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-358-4.

SPĚVÁČEK, Vojtěch et al, 2012. *Makroekonomická analýza*. 1.vyd. Praha: Linde. ISBN 978-80-86131-92-4.

THE ECONOMIST, 2009. *Gyurcsany goes* [online]. The Economist, 2009 [cit. 17. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.economist.com/node/13374420?zid=309&ah=80dcf288b8561b012f603b9fd9577f0e>.

Seznam zkratek

ČNB	Česká národní banka
ČSÚ	Český statistický úřad
CPI	Index spotřebitelských cen
EMU	Evropská měnová unie
ERM	Evropský mechanismus směnných kurzů
EU	Evropská unie
FKgP	Nezávislá maloroľnická strana
HDP	Hrubý domácí produkt
HICP	Harmonizovaný index spotřebitelských cen
HUF	Maďarský forint
KDNP	Křesťanskodemokratická lidová strana
MDF	Maďarské demokratické fórum
MMF	Mezinárodní měnový fond
MNB	Maďarská národní banka
MSZP	Maďarská socialistická strana
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
SZDSZ	Svaz svobodných demokratů – Maďarská liberální strana
USD	Americký dolar

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 25.4.2014.....

Pavla Kuchel.....

jméno a příjmení studenta

Seznam příloh

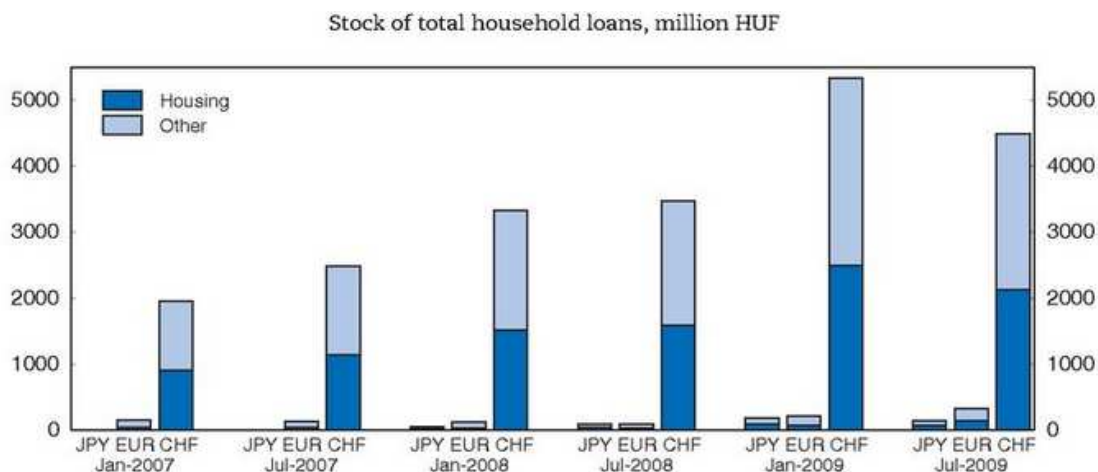
Příloha č. 1: struktura půjček maďarských domácností v letech 2007-2009

Příloha č. 2: struktura státního dluhu v letech 2004-2008 (v mld. HUF)

Příloha č. 3: struktura státního dluhu v letech 2009-2013 (v mld. HUF)

Přílohy

Příloha č. 1: struktura půjček maďarských domácností v letech 2007-2009

Příloha č. 2: Struktura státního dluhu v letech 2004-2008 (v mld. HUF)

	2004	2005	2006	2007	2008
Dluh denominovaný ve forintu	8 608,8	9 153,5	10 552,3	11 103,8	11 250,6
Půjčky:	4,7	0,8	356,4	145,7	219,9
<i>Zahraniční půjčky</i>	1,1	0,8	0,5	145,7	219,9
<i>Domácí půjčky</i>	3,5	0,0	355,9	0,0	0,0
Státní cenné papíry	8 604,2	9 152,7	10 195,9	10 958,1	11 030,7
Dluh denominovaný v jiné měně, než ve forintu	2 983,5	3 590,7	4 124,4	4 472,6	6 774,8
Půjčky:	916,8	720,6	803,7	846,5	2 529,4
<i>Zahraniční půjčky:</i>	528,9	616,9	700,1	838,8	2 529,4
<i>Půjčky od MMF a EU</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	1 755,5
<i>Ostatní</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	773,9
<i>Domácí půjčky</i>	387,8	103,8	103,6	7,7	0,0
Státní cenné papíry:	2 066,8	2 870,1	3 320,7	3 626,1	4 245,5
<i>Vydané v zahraničí</i>	2 066,8	2 870,1	3 320,7	3 626,1	4 245,5
<i>Vydané v Maďarsku</i>					
Celkem	11 592,4	12 744,2	14 676,7	15 576,4	18 025,4
Ostatní dluh	0,0	21,4	29,0	9,1	78,5
Celkový dluh centrální vlády	11 592,4	12 765,6	14 705,7	15 585,5	18 103,9

Příloha č. 3: Struktura státního dluhu v letech 2009-2013 (v mld. HUF)

	2009	2010	2011	2012	2013
Dluh denominovaný ve forintu	10 476,2	10 978,2	10 362,2	12 042,4	12 976,4
Půjčky:	438,7	540,8	590,8	566,8	603,6
<i>Zahraniční půjčky</i>	438,7	540,8	540,8	540,8	502,0
<i>Domácí půjčky</i>	0,0	0,0	50,0	26,0	101,6
Státní cenné papíry	10 037,5	10 437,4	9 771,4	11 475,6	12 372,8
Dluh denominovaný v jiné měně, než ve forintu	8 468,5	8 842,8	10 170,4	8 326,6	8 904,9
Půjčky:	4 114,5	4 292,8	4 458,1	3 312,5	2 735,6
<i>Zahraniční půjčky:</i>	4 114,5	4 292,8	4 361,9	3 229,0	2 400,2
<i>Půjčky od MMF a EU</i>	3 351,7	3 526,9	3 314,5	2 154,1	1 037,4
<i>Ostatní</i>	762,8	765,9	1 047,4	1 074,9	1 362,8
Domácí půjčky	0,0	0,0	96,2	83,5	335,4
Státní cenné papíry:	4 354,0	4 550,0	5 712,3	5 014,1	6 169,3
<i>Vydané v zahraničí</i>	4 354,0	4 550,0	5 712,3	4 924,2	5 736,9
<i>Vydané v Maďarsku</i>				89,9	432,5
Celkem	18 944,8	19 821,0	20 532,6	20 369,0	21 881,4
Ostatní dluh	20,1	220,0	422,9	351,1	117,3
Celkový dluh centrální vlády	18 964,9	20 041,0	20 955,5	20 720,1	21 998,6